

Dnešek

ROČNÍK I.

V PRAZE 11. ČERVENCE 1946

ZA Kčs 3.50

Slovo o přátelství

JOSEF HUDEC

My a Polsko

VLADIMÍR KULHÁNEK

Generální ředitelství znárodněných podniků JŘÍ HEJDA

Vzpomínka na Karla Čapka

FERDINAND PEROUTKA

Tragedie českého kolchozu

MICHAL MAREŠ

Výchova k smrti

EDVARD VALENTA

O Mistru Janu Husovi — Demokracie a dav — Byla naše cenová politika správná? —
O právech čtenářů a o poslání kritiky — Válka ideologií? — Korespondence dvou
občanů — Nad současnými procesy — Obrazy z periferie republiky — K anketě »Vy-
sokoškoláci a pracovní povinnost« — Slovenský student odpovídá studentu českému
Před Havlíčkovým jubileem — Listárna redakce

Ceský lékař svědkem
v norimberském procesu
s německými válečnými
zločinci.

MUDr. František Bláha

MEDICINA NA SČESTÍ

240 stran, 20 stran obrazových příloh, 80.— Kčs.

Z obsahu: K. L. 3 Dachau — Krankenrevier — vlastní případ za všechny ostatní — odborníci — invalidé — ve společnosti mrtvých i živých — Totenkammer — pokusná stanice — naše raporty — tyfová epidemie — fyziologické a patologické záhady — duševní chofí — tuberkulóza — nádory — podvýživa — otázky sexu — skvzlivka — návštěvy ze vzduchu — nerovný boj — osvobození — čísla mluví atd.

Kniha dra Bláhy je jedinečná v tom, že tento lékař chirurg — v koncentráku prosektor — podává obraz proslulého tábora v Dachau podle pitevních protokolů. Proto kniha předpokládá aspoň částečnou znalost odborného pojmosloví. Děs vznášející se nad táborovými pokusnými stanicemi a »praxe« jednotlivých oddělení »nemocnice« jsou lčeny jen studenou řečí odbornou. Ale oč hrůzněji vystupuje z takového náčrtu hrůzný profil německých lékařů, kteří v koncentracích došli (a to hromadně!) tak daleko, že »vědecky« vraždili vězně! Je to věru hrozná kniha; vedle lékařů by ji měli povinně číst všichni ti, kteří příliš rychle zapominají. RUDÉ PRAVO 4. 7. 1946.

NAKLADATELSTVÍ ORBIS, PRAHA XII,

Stalinova 46. K dostání u všech knihkupců!

BÁŇSKÁ A HUTNÍ SPOLEČNOST

národní podnik

PRAHA II, LAZARSKÁ 7

Železářny v Třinci, v Olomouci a v Novém Bohumíně

Válcovny plechu a mostárna v Lískovci

Drátovna v Bohumíně

Továrna na elektrody ve Vamberku

Řetězárna v České Vsi a v Malé Morávce

Továrna na výrobu izolací v Kolíně

Továrna na drátěná pletiva v Českých Budějovicích

Slovenská kniha, nejspolehlivější pramen po znání bratrského národa. V generální komisi nabízíme díla, vydaná Slovenskou akademií vied a umení v Bratislave:

SLOVENSKÁ VLASTIVEDA

Dílo, podávající v odborných, při tom však přístupně podaných statích vynikajících slovenských vědců úplný obraz slovenské národní kultury po stránce historické, zeměpisné, národopisné i společenské. Svazek I—III po Kčs 150.—, svazek IV. Kčs 200.—.

PhDr. František Zagiba:

DEJINY SLOVENSKEJ HUDBY

od najstarších čias až do reformáča. Kčs 76.—

Igor Hrušovský:

ENGELS AKO FILOZOF

76 Kčs.

Dr O. Pavlík:

VÝVIN SOVIETSKÉHO ŠKOLSTVA A PEDAGOGIKY

Študie o vývoji ruské školy a výchovy mládeže od sklonku období carského až do najsoučasnější doby. 120 Kčs.

U všech knihkupců.

FR. BOROVÝ, PRAHA I, NÁRODNÍ 9

OBSAH DNEŠKA Č. 15: FERD. PEROUTKA: Po sjezdu spisovatelů. — JOSEF HUDEC: Komunistická vesnice. — MI-CHAL MAREŠ: Přicházím z periferie republiky. — EDMOND KONRÁD: Old Shatterhand vojevůdcem. — Češi v koncentračním táboře. (Anketa.) — O československý lidový vůz. — Kdybych byl Němcem. — Straníctví a nenávist. — Třešňové knedlíky nebudou. — Je svět menší? — Před Havlíčkovým jubileem. — Dopis pensistův. — Listárna redakce. —

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 3a.

Slovo o přátelství

Nesčetněkrát již byla vyhlášena a zdůrazněna — a to se všech stran, i s míst nejkompentnějších — naše politika k Východu a Západu. Prohlášení vyznívalo tak: Východ — tam náš osvoboditel, spojenec a naše zástita do budoucnosti, Západ — tam chceme udržovati srdečné přátelství.

Tato směrnice byla také provázena viditelnými znameními. Když přišla Rudá armáda, bylo také ihned sbratření. Stisk rukou, květiny, hovory i objímání. Tak bylo mezi lidem, mezi lidovými masami. A když rudoarmějci odcházeli, nebyly vzácné ani slzy. Všechno to prýštilo z pocitu osvobození a, stejně měrou i z pocitu slovanského bratrství. Byly tu probuzeny i pocity hodně staršího data, dřímající stále na dně české duše. Když navštívili Prahu ruští vojvodci, byly to dny slavnostní.

Avšak byly podobné projevy a scény, když z českého západu odcházeli Američané, nebo když do Prahy zavítal maršál Eisenhower nebo maršál Montgomery. Možno i nutno říci, že těmito pocity byl unášen v tom i v tom případě celý národ, od hlavního města až po zastrčené osady.

A přece: Na jedné straně vyskytují se občas projevy, které berou tuto spontánnost v pochybnost a v sympatiích k Západu chtějí viděti nějaké zakryvané postranní úmysly. Tak v »Rudém právu« (29. června 1946) čteme:

»Začala se k nám pašovat naprosto cizí, nečeská, neslovenská a nečeskoslovenská ideologie, myšlenky úplně nepřátelské. Naši novináři, kteří před volbami navštívili Anglii, byli překvapeni a zaraženi jednou věcí: nakolik argumentace reakčních, konzervativních a mnichovských časopisů v Anglii se shodovalo s ideologickou zbrojnicí některých lidí u nás, kteří si říkají »demokraté« nebo dokonce »socialisté«. Tato podobnost tím více ohromovala, když se ukázalo, že podstatnou součástí takové »ideologické kampaň« v Anglii je zavilá nenávist proti Sovětskému svazu a snaha o zachránění německého imperialismu nebo jeho odnože ve Španělsku.«

Toto není již střela na nějakou tu neviditelnou reakci u nás, »shodnou« snad s reakcí, projevovanou v Anglii, nýbrž střela, mířená již i na nějaký úsek demokracie a socialismu. Zdá se, že aspoň někteří komunisté potřebují nutně nějakou protivu, aspoň nějakou skrytou reakci, aby byl stálý terč palby navyklého bojování. Tak byl také přehnaná a přepjat nedávný případ slovenský, kdy šturmováno na poplach proti reakci luďácké, skryté a patronované prý ve straně demokratické. Po vysvětlení a projevech s této strany vzvednuté vody opadly a následovavší politické události v Národním shromáždění a v Národní frontě ukázaly aféru v jiném světle. »Aktuň« luďácké nebezpečí končí opět československou dohodou, snad k oboustranné spokojenosti. Před nějakým časem byla stejně tak naduta aféra kolem generála Prchaly, zrovna však tak rychle zmizela, nezanechavši ani vzpomínky.

Pašuje se prý tedy k nám cizí, nečeská a nepřátelská ideologie, prýštitící ze zavilé nenávisti k Sovětskému svazu v Anglii, a u nás docela i nějaký demokraté a nějaký socialisté jsou shodni s touto ideologií. Zastavme se tedy u této ideologie.

Že Anglie po věky dělala protiruskou politiku — to je fakt. Že Anglie uzavřela s Ruskem v poslední válce koalici

a přátelství a že změnila své názory o dnešním Rusku a jeho poslání do budoucnosti — to je také fakt. A že ještě jsou v Anglii elementy, Rusku ne přátelské — to může býti třetí fakt. Tedy tři různé skutečnosti. Nyní záleží na tom, kterou skutečnost si kdo vybere a s kterou chce zápolit či ji uznat a připsat Anglii k dobru.

Máme se tedy chytit minulosti a přenášet ji a cpát ji do přítomnosti? A operovat s ní, jako by byla přítomností ještě dnes? Co by to bylo za politiku, která je již překlepaná skutečností, že sovětské Rusko a Anglie měly nerozbornou koalici za světové války, navzájem se ctily, hodnotili, spolupracovali a spolu vítězili? Nebo máme vzít za skutečnost, že je to Anglie, když snad ještě i dnes jsou tam jednotlivci nebo skupinky, které dále nevraží na Rusko, či mají proti němu »zavilou nenávist«? Což nemá býti přece směrodatnou politiku, kterou dělá oficiální Anglie, její vážný tisk světového významu, její dolní sněmovna, s níž vládne dnes Labour Party — tedy strana socialistická? Co znamená u nás, jestli někde někdo v ústraní a v podzemí anebo třeba i veřejně nadává také ještě na komunisty, na socialisty, na Národní frontu a její politiky? To přece není politika národa! A usměrnění všech lidí pro jedno myšlení — to se zdařilo jen Hitlerovi, když ve všech úhlech své tisícileté říše postavil šibenice a zřídil koncentráky a zapověděl svému milovanému národu myslet jinak, než jak bylo předepsáno.

Chceme věřit, že současná Anglie přijala poznání, že s dnešním Ruskem musí se dohadovat, musí seznat jeho potenci jako konsolidované velmoci, musí také respektovat jeho zájmy, žít s ním ve shodě a jít přes odporce nebo rušitele takové politiky k dennímu pořádku.

Avšak — a o tom chceme říci několik slov — jaký je a jaký má býti náš poměr k dnešní oficiální Anglii, politicky a státně vedené dělnickou socialistickou stranou? Máme co dělat s mnichovskou Anglií, nebo s Anglií, která i přesto, že měla a bude mít ve své politické historii Mnichov, projevila k nám tolik opravdového, srdečného přátelství a prokázala nám tolik dobra?

Byl Mnichov... Podle pravdy naší i podle pravdy objektivní, byli jsme tehdy srazeni v prach a ocitli jsme se na pokraji hrobu. Ztratili jsme skoro již život — protože Francie nedodržela závazek, vyplývající ze spojenecké smlouvy, a proto, že Anglie nás obětovala, aby domněle uchránila se války s Německem. Byli jsme obětováni měru — falešně předpokládanému a mylně odhadnutému. A bylo hodně Čechů, kteří si tehdy zaplakali nad naší opuštěností...

Mnichov dělal anglický státník Chamberlain. Udělal Mnichov nejen pro nás, nýbrž také pro Anglii. Ona také za něj zaplatila ohromný tribut. A Chamberlain zaplatil za Mnichov svým politickým životem. Jako státník padl. Celá Anglie poznala, že ji vedl chybně. Chamberlainovi pomáhal k Mnichovu také Runciman. Ten zmizel také kdesi v politickém propadlišti. Osudné dědictví Mnichova přejal Churchill s úkolem, vyvésti Anglii a celý svět z úpadku. Tak vstoupila na scénu jiná Anglie a náš poměr k této Anglii dostal se opět na starou dobrou kolej. My se svou národní a státní politikou nalezli jsme u ní zase uznání, ocenění, pochopení, podporu, pomoc, přátelství, asyl. Zde prezident dr. Beneš mohl znovu budovat své osvobozující dílo, s celou politickou naší emigrací. I někteří naši komunisté byli u této Anglie v asylu a s její pomocí mohli spolupracovati na osvobozujícím díle.

Nezapomínejme však ještě jednoho: Byli jsme osvobozeni po druhé. Po prvé roku 1918 — po porobě třistaleté, po druhé roku 1945 — po porobě šestileté. Po prvním osvobození byli jsme neméně šťastni, než po osvobození druhém. A i pro to prvé své osvobození nalezi jsme nemenší pochopení, podporu a pomoc u Západu, jako při osvobození druhém.

Můžeme snad na to vše zapomínat? A smíme to snad zapomenout? Můžeme snad klesnouti až na takový stupeň neuznalosti a nevďčnosti? Vďčnost — to je to nejmenší, čím jsme zavázáni za svou svobodu také Západu.

Rusové přišli až do Prahy a přinesli nám svobodu. To a pocit slovanského bratrství zpečetilo přátelství, více ještě — zpečetilo bratrství — kéž by na věčné časy. Američané přišli až do Plzně a také nesli na svých praporech naše osvobození. A stejně Britové. Celkově — naše druhé osvobození přišlo z koalice Východu a Západu — ze spojených sil všech tří mocností, jimž stejně jsou povinni uznáním, díky a vďčností všichni národové Evropy. Sovětský svaz přinesl tomuto vítězství největší oběti a prokázal legendární hrdinství. Západ přinesl také velké oběti a prokázal také hrdinství legendární. Invase do Afriky a do Francie jsou válečné činy hrdinství, důmyslu a techniky, jako heroismus Rudé armády u Stalingradu. Vítězoslavný pochod na Berlín od Východu a vítězoslavný pochod k Berlínu a Mnichovu od Západu, tvoří nedělitelný celek.

Neshody a difference mezi Sovětským svazem a Anglií budou a jsou již dnes. Přišly na povrch hned po společném vítězství. Na tom my nic nezměníme. Zájmy jsou rozdílné. I v socialismu byly těžké boje a jsou stále půtky. My si jen z hloubi svého srdce musíme přát, aby byla vždy a ve všem nalezena dohoda mezi velmocemi. Avšak ani tyto neshody nemohou být důvodem, abychom zatěžovali své dobré jméno zapomináním, nevďčkem. Že mohou se najít v Anglii ještě činitelé, kteří projevují »zavilou nenávisť« proti Sovětskému svazu — tož tito činitelé nemohou být ani našimi přáteli. Třeba však si uvědomiti, že v Anglii je jinaká svoboda slova, tisku a mínění vůbec, než v některé jiné demokracii. V Hyde Parku může se postavit kdokoli a kdykoli — a řečnit. O čem chce. Lidé ho poslouchají, nebo také neposlouchají, podebatují si a odejdou. A řečník s nimi nebo za nimi. Zde však netkví veřejné mínění, které má v Anglii veliký vliv na politický chod státu.

Anglie i při svém konservatismu i některých zaostalostech dala mnoho kultuře lidstva. A i socialisté mohou někdy vzpomenouti Anglie v dobrém: Emigranti a utečenci z různých států nalézali v Anglii asyl a téměř druhou vlast. Také političtí uprchlíci z bývalého carského Ruska. Marx nemohl žít a pracovat v Německu, ale mohl žít a svobodně pracovat v Anglii. Zde užíval světlo světa i jeho »Komunistický manifest«. Také první socialistická Internacionála, již stál Marx u kolébky, byla ustavena v Londýně.

Je našim zájmem a ještě snad více naší mravní povinností cítiti a uchovati k Anglii srdečné přátelství. Avšak naše tak upřímné spojenecké a bratrské vztahy k Sovětskému svazu musí být v Anglii chápány. *Josef Hudec*

poznámky

O Mistru Janu Husovi

Uctít památku myslitele a mučedníka za poznanou pravdu znamená, aspoň se pokusit o pohroužení do jeho myšlenkového světa. Tu se snad pochopí, proč jeho památka žije uprostřed moře zapomnění. Husa nelze si představit bez náboženství, bez národního zasvěcení ani bez hluboce lidského vztahu k trpícím, vysávanému a umučnému člověku. A ty tři pilíře jeho duchovního života vzájemně jsou spojeny krásnou, čistou a neohroženou osobností.

Co viděl Hus kolem sebe? Zlořádnost vladnoucí vrchností duchovní i světské. Mamonařství, opilství a obžerství, na odiv stavěná chlípčnost a při tom ukrutenství k lidu, hynoucímu pod tíhou dávek a břemen: to byla dráha mocných tohoto světa, stejně duchovních jako světských. Jak to bylo srovnatelné s učením Jakubovým, že »jakož tělo bez duše jest mrtvé, také i víra bez skutků je mrtvá? Vždyť podle téhož učení evangelického »náboženství čisté a neposkvrněné před Bohem a Otcem totot jest: Navštěvovati sirotky a vdovy v soužení jejich a ostříhati sebe neposkvrněného od světa«. Oba kněží sužovali vdovy a sirotky, vykrádali je soustavou »odúmrtí«, podle kteréž se statky po zesnulém vracely do vlastnictví »pánů« církevních i světských — a sebe poskvrňovali vším, všemi hříchy, neřestmi i zločiny, k nimž sváděly bohatství a moc. Kde tedy byla »náboženství«, kde byla »víra« aspoň kněží? Skutky ukazovaly, že to nejsou věřící, že to jsou uhnílé větve, odpadající od kmene církve, nemyslitelné jinak než jako společensví lidí věřících.

Přirozeně přešel Hus — už následkem svého českého, slovanského původu — k myšlence logicky důsledné, že nemůže přísluhovati svátostmi, nemůže hlásati lidu slovo boží kněz, který sám podle skutků je nevěrec, nesměruje k boží dokonalosti, ale k zatracení. Proti tomuto mravnímu pojetí tří jako skála s nezvratnou tvrdostí formální autorita úřadu. Kněz prý přísluhuje svým kněžským povoláním a úřadem, nikoli svou soukromou osobností. Touto zásadou se krylo i svatokupectví, které už nebylo jen hříchem tu a tam se vyskytující, nýbrž stálo a praxí znova a znova utvrzovanou soustavou. Církevní obroči se prodávala tomu, kdo dal víc. Kouplil-li církevní obroči laik (nekněz) vydržoval si prostě kněze, který za něj konal úkony, jež vyžadovaly kněžského svěcení.

Ale onou zásadou amorální, čistě formální autority se krylo i prodávání odpustků. Papežové to uznali, přivolili k tomu, aby sehnali peníze na zhyralý život při svém dvoře i na vedení nákladných válek. A tak se kupovalo i boží milosrdenství a odpuštění od kněží, ochotných prodat. Bůh sám byl ve svém díle slitováním podoben formální autoritě církve, té církve, které prý sám syn boží odevzdal moc klíčů. Svazovala tedy církev kde co, ale také »rozvazovala« ochotně — za peníze. (Cynické jádro se ovšem musí vyhrabat pod nánošem kostelních frází a pokání atd.). Tímto spuštěním a ohavností byl etik Mistr Jan Hus přímo vehnán do boje se strašným, všeho schopným nepřitelem, vládnoucím mocí zdrcující. A dal se do boje s neohrožeností, budící podnes obdiv. Do boje na obranu obecné mravnosti — ne snad pro pouhé dogmatické úchyly. Církev je společensví lidí jedné viry. Víra se projevuje skutky. V čele směřování k dokonalosti má být papež se svou hierarchií. Jeho formální autorita je bez moci proti autoritě písma, rozumu a zkušenosti. Na těchto základech je zbudováno Husovo náboženství — předsvědčení.

Proto v Kostnici s biblí v ruce volá: »Přesvědčte mne z této knihy, že se mýlím, a já všechno odvolám.« Ale odpověď zní: »Nepřišli jsme poučovat, nýbrž narizovat a soudit.« A tak přišla jasná otázka poslední: »Odvoláš všechno, bez výhrad a hned?« — a Husova poslední odpověď: »Ne«. Utkání muslo skončiti tak, jak se stalo. Hus chtěl pravdu — oni podrobení formální autoritě a mod. V Husovi správně vycítil Řím první mohutný ořes v základech své světovládné autority. Je cosi vyššího než papež a sbor kandidátů: písmo, rozum a zkušenost.

To je právě věčné v osobnosti Husově, že hledal pravdu. A když ji našel, stál v té své pravdě, a úřel jí až do chvíle smrti. Jeho víra pak byla věrou skutků, ne věrou řečí a rituálních úkonů. Jeho rozpoznání bylo, že tam dole žije lid k zemi shrbený, utištěný, nekonečnou bídou, hlavně od chvíle, kdy do země vřihly šiky Mišňanů, kořistit, loupit, vražditi a páliť. Nahoře, ve vrstvách panujících zatím zhasíná sama idea náboženství a idea národní. Duchovní hodnoty vymírají v lesku bohatství, smrtelného hříchu a světského zločinu. Proto bylo Husovi líto toho lidu, utlačovaného pod úroveň zvířat, která alespoň mohou své pelechý hájit, jsou-li napadeny. Český lid se ani bránit nemohl, odzbrojen, vzdán svévoli cizích zbraní a domácích grady. Líto mu bylo národa, kterému brali jazyk a svatokupecky mu urbovali duchovní, kteří již řečí toho lidu neznali. Nebyl přece platem na svém místě takový kněz víc, než němý pes u stáda. Cizinci se ohystali metat los o roucho lidu ukřižovaného.

Hroutily se tedy hmotné podmínky života, hynuly duchovní hodnoty náboženství a národní, na nich vybudované.

Z budoucnosti jakoby již bylo slyšet dunění a hřmění válečných vozů Žižkových a Prokopových.

Gož tedy? Má Hus podnes význam pro nás? Ano. Jako obnovitel mravnosti v národě, zohaveném dvoji světovou válkou a tím, co nasledovalo přímo po každé z nich. Zapomněli jsme, že jsme velikému dědictví předků zavázáni, směřovat za dokonalostí. Směšno by bylo, domnívat se, že jí ten či onen dosáhne vztážením ruky. Stačí zajisté, vidět mravní čistotu a nazírat ideu pravdy, jak se zrcadlí v prostředí dneška — po stoletích tvůrčího vývoje. Vidět ethickou a rozumovou nadstavbu hmotného života a směřovat za ní, aby se naplnil smysl života. Kdo zajisté se zastaví v proudu obecného vývoje, bude nenávratně předstížen. A tak se zaostalec provinuje, protože okrádá národ o bojovníka prvních řad. Kdo však utíká nazad a šíří demoralisaci, je ve smrtelném hříchu před vlastním národem, před vlastním budoucím pokolením. Je třeba znovu a znovu si uvědomovati, že víra v ideál humanitní, ať vůči člověku či rodnému kolektivu se projevuje jen skutky, jinak je mrtva a bez ceny. Marná jsou hluchá a plechová říční slova.

Milovat vlast, ale při tom z osobních důvodů nenávidět její úspěchy a pekelně se smát (uvnitř — za tím co tvář se pokrytecky tváří opačně), objeví-li se svizele, trápení, kritické chvíle, to jmenují bezectností! Takový člověk nemá beztrápně vyslovit jméno Jan Hus. A je takových dostatek. Neboť mluvívce o národě, myslí si na svůj měšec, na kursy akcií nebo na ceny pozemků, zrní, dobytka.

Zlobou, rostoucí ze sobectví a namířenou proti řádu mravnímu, proti vlastnímu národu a rodné zemi, přihazujeme polena na Husovu mučednickou hranici. Ale nový život vléváme jeho bytostí, mluvívce se vespolek a nosíce jeho jasný vzor ve hlavách a v srdcích.

Emil Svoboda.

Demokracie a dav

Nedávně dva případy vystoupení davů jako činitelů, pokoušejících se přímo ovlivnit jednání svobodně zvolených zástupců lidu (Plzeň a Olomouc), nutí zamyslet se nad těmito nikoli ojedinělými zjevy. Vytváří se tu povážlivě móda davů, jejichž přebytná psychofyzická energie se již nevybíjí v oslavách a manifestacích, nýbrž v pokusech o násilný politický nátlak.

Větu, že v demokracii a tím spíše v »lidové« demokracii rozhoduje lid, zná a uznává dnes již každý. Zdá se však, že málokdo se zamyslí nad tím, jakým způsobem lid může a jakým způsobem nemůže rozhodovat.

Demokratické zřízení samo nezajišťuje za všech okolností nejlepší systém vlády. Předpokládá nezbytně kulturní, mravní a v důsledku toho politickou vyspělost obyvательства.

Pokusme se ujasnit si, v čem ta »vyspělost« spočívá. Řečeno zcela prostě, je to převaha rozumu nad city ve veřejném životě. Ve vyspělé demokracii rozhoduje lid, ale nikoli lid ve formě demonstrijícího davu, nýbrž lid jako souhrn svobodně a osobitě uvažujících jedinců, jako součet rozumem disponujících individuí. Bez převahy složky rozumové nad citovou a vášnivou ztroskotá každý pokus o opravdově demokratické zřízení.

A nyní se letmo podívejme na dav. Příznačné znaky jedinců, kteří dav tvoří, jsou podle souhlasných zjištění mnoha sociologů a psychologů zhruba tyto: pochlacení složky rozumové na úroveň nejméně vyspělých příslušníků davu a někdy i pod ní, jakási »infekce« a nesmírné vystupňované vzněty a vášni, touha po okamžitě, rozumem nekontrolované činnosti, ztráta soudnosti a pocitu individuální odpovědnosti za páchané činy, mizení různosti a rozdílů mezi jedinci, tvořícími dav a vznik jakési »kolektivní duše«, v níž jsou v naprosté převaze primitivní složky instinktivní nad rozumovými, kritickými a hodnotícími.

Není náhodou, že fašistické režimy budovaly tolik na psychologii davu a právě v ní nacházely svoji oporu. Stačí vzpomenout si namátkou na řev na nacistických Parteitagen, na naprostou otupělost a ztrátu soudného myšlení ve shromážděních, naslouchajících Führerovi. Ze samé podstaty davu totiž vyplývá, že je velmi výhodným materiálem pro představitele podobných režimů, pro lichotivý demagog a různé psychoopatiky založence jedince. Rozhodně však dav není činitelem, který má rozhodovat ve fungujícím demokratickém zřízení neb v jeho rámci vykonávat politický teror

nebo nátlak. Jako instrument politického nátlaku je tu zjevem nežádoucím a příznakem, že část občanstva nedosáhla úrovně potřebné k této formě vlády. Povolávání davů na pomoc k demokratickému politickému jednání je se strany těch, kteří tak činí, činem zcela protidemokratickým. Představme si jen, že by všichni předáci politických stran povolali své členstvo v bojových formacích k místu porad. Myslíme, že byohom se pak se svoji demokracií brzy rozloučili.

H. Hájek.

Byla naše cenová politika správná?

V posledním čísle revue »Nové hospodářství«, kterou vydává Ústřední rada odborů, jsou dva pozoruhodné příspěvky k naší cenové a mzdové politice.

V prvním článku kritizuje dr. Inž. Jar. Halbhuder, vedoucí sociálně-ekonomického ústavu ÚRO, oficiální argumenty pro zvýšení cen. Jako hlavní důvod cenového zvýšení bývá uváděn umysl znehodnotit finanční kapitál. Halbhuder podotýká, že posunem do vyšší hladiny čísel se dluh sice zmenšuje, avšak zároveň se zléžuje posice při dělení dluhů nových. Opuštění cenové stability znamená pak, že tyto nové dluhy budou při cenovém poklesu zhodnocovány. Při vysokém stupni státního zadlužení je však stále důležitější ohled na běžné výnosy, o nichž není zaručeno, že stoupnou úměrně se vzestupem cenovým. Jiným oficiálním argumentem je, že řízená cenová politika porušila za války cenové relace, vytvořené v míru. Podle Halbhudera neznámá však pausální zvýšení cen korekci porušených relací, nýbrž jen jejich schválení na vyšší úrovni. Jelikož pak cenové relace za války byly výsledkem záměrného preferování určitých druhů výrob, měly být korigovány po válce ve smyslu změněného pořadí naléhavosti hospodářských potřeb. Tím, že NÚC definoval lineární zvýšení všech cen, vzdal se hlavního nástroje i účelu cenové politiky v plánovitěm hospodářství. Neoprávněný byl dále podle Halbhudera předpoklad, že zvýšení cen znamená vždy vzpruhu ve výrobě. Halbhuder tvrdí, že znalost ekonomické poučky o mezni neužitečnosti práce, resp. kapitálu by byla ušetřila zklamání těm, kdož na příklad očekávali podstatné zvýšení produkce. Pointa je totiž v tom, že popud zvýšit vynos zvýšenou produkcí bývá často paralysován možností dosáhnout ještě větších zisků částečným prodejem za ceny ještě vyšší, t. j. ceny černého trhu.

Protějškem k Halbhudrovu článku ke zvýšení cen je článek ing. Noska o snížení cen, kde propočítává podrobně zvýšení životních nákladů dělnické rodiny v poměru ke zvýšení mezd. Dochází k závěru, že procentuální zvýšení mezd odpovídá indexu zvýšení nákladů dělnické rodiny v Praze pouze u nejnižších hodinových sazeb Kčs 5.00 (květen 1945), resp. Kčs 9.25 (březen 1945). U těchto nejnižších sazeb odpovídá nové zvýšení o Kčs 850.— za 200 hodin zvýšení cen spotřebního koše, jak bylo propočítáno nejvyšším úřadem cenovým pro 3.5člennou rodinu (rozdíl do 5členné rodiny je vyrovnáván rodinnými příplatky). U všech ostatních mezd, tedy mezd dnes vyšších než Kčs 9.25 za hodinu a Kčs 1.850 za měsíc (za 200 hodin) není cenové zvýšení vyrovnáno.

Jsem přesvědčen, že oba články vyvolají polemickou odpověď se strany »oficiálních« národohospodářů. Nehledě k tomu, že tato diskuse bude velmi užitečná, mají oba články ještě jeden důležitý klad — dokazují, že Ústřední rada odborů uplatňuje ve vlastním časopise plnou svobodu kritiky i oficiálních názorů.

Schmidt

O právech čtenářů a o poslání kritiky

Není ještě stanoveno a obecně známo, kde již při jednání lidském začíná příslušnost demokracie a jak souvisí se vzděláním. Je-li demokracie vsutku něčím více, než jen mechanickým procesem, jak rozdělit vládu ve státě, pak by otázka, kterou předkládám, nebyla na místě. Je-li však demokracie zároveň a především základnou vírou moderního člověka o jeho poslání ve světě a metodou, kterou lidé u. pravují své vzájemné poměry, pak způsob, jakým na příklad zacházíme se svým bližním spisovatelem, pokud je před. mětem naší veřejné kritiky, je také velmi důležitou otázkou veřejnou a demokratickou. Někdy také říkáme, že je to otázka mravní. Jestliže se pokusíme při takových příležitostech veřejnost klamat, pak náš čin není méně zavržen hodný než jakýkoliv zavržen hodný čin, jako na příklad pomluva, podvod, krádež a podobné.

Ovšem, než si dovolíme někoho obvinít z takového klamání, pak si musíme být jisti, že jde skutečně o klamání a několik snad jen o projev dobré vůle člověka nedostižného nebo snad o projev člověka, kterému se nechtělo věnovat dosti péče, aby porozuměl a upřímně napsal, čemu rozuměl či nerozuměl, tedy o projev člověka nedostižného odpovědi.

Prosím čtenáře, aby mi laskavě promiňul toto uvažování, které bude srozumitelnější teprve, až povím stručně, o čem jde.

Profesor Rádíl byl vynikající český myslitel se světovým ohlasem. Po Masarykovi a Benešovi bylo jeho jméno v českých jmen ve světě vědeckém a filosofickém nejznámější. I u nás doma byl velmi dobře znám. Sám často užíval kromě knih i novin k zveřejnění svých myšlenek a nesouhlasící novináři — hlavně z listů, které dnes pro svou reakční minulost nevycházejí — se postarali, aby jeho jméno bylo popu. lární i ve vesnicích. Tento filosof v roce 1935 onemocněl a serie rozličných komplikovaných chorob ho vyřadila z veřejné činnosti. Na podzim roku 1941, po překonání nemoci, začal psát svou filosofickou zprávu, kterou mým zanechal jako svůj filosofický a lidský odkaz. Knížka vyšla před několika nedělemi s názvem *Útěcha z filosofie* (nákladem Činu) a je pochopitelné, že vzbudila velkou pozornost všech, kdo Rádíla znali a kdo byl zvědaví na jeho poslední slovo.

Každý, kdo měl někdy v rukou nějakou vážnější knihu, a jistě každý, kdo aspoň poněkud pochopil co znamená umět číst, to jest, kdo podrží ve své mysli při čtení trochu více než jednotlivá písmenka slov, přizná, i když není filosoficky vzdělán, že tato Rádílova knížka je spis vynikající a svého druhu jedinečný. To neznamená, že budete s Rádílem ve všem souhlasit a že vám budou hned srozumitelné všechny jeho výklady, byť se opíraly o pozorování každému i nejjednoduššímu vzdělanci běžné; naopak: Jsme všichni příliš v zajetí zastaralých a nepružných představ, které jsou často opravdovému a svobodnému přemýšlení cizí. Ale to právě dělá z Rádílovy filosofické zprávy knížku, a kterou se bude česká a jak se zdá nejen česká filosofie vypořádávat ještě řadu přístích desetiletí.

Není však mým úkolem agitovat pro Rádíla. Chci jen upozornit, jak by se s Rádílem jednat nemělo. Profesor filosofie na Karlově universitě Ladislav Rieger posoudil Rádílovu knížku v *Tvorbě* způsobem, který snad je úspěšný v tom, jak volnomyšlenkářskou terminologií vzbudit proti Rádílovi zájem, není však v ničem práv filosofickému obsahu knížky. A je zároveň velmi podivné, jestliže odborně vzdělaný filosof, stoupence komunistické strany, která má na svých praporech hesla programu objímajícího celý svět a pro celý svět, neporozumí nebo nechce porozumět volání svého druhu, který se snaží najít cestu k novému světovému názoru, tím, že ukazuje k tradici naší vzdělanosti a rozebírá chyby individuálního, listického a liberalistického novověku, rozbitého ideově i mravně. Či není takové neporozumění podivné? Či nemají čtenáři *Tvorby* práva, aby byli aprávně poučeni o obsahu Rádílovy knihy, aby pak sami rozhodli, zda jim nějak Rádílovy výklady pomohou v jejich úsilí? Rádílova knížka je také výkladem o poslání filosofie. Či to není otázka, která by měla filosofa zajímat? Či se vzdala filosofie svého práva na vedení světa? A k čemu by pak vůbec filosofie byla? V zemi Husově, Chelického, Pakačského, Havlíčka, Masaryka?

Podle mého názoru úkolem kritiky každé vážné knihy by mělo být upozornit čtenáře, jak knihu číst a na čem dávat pozor, aby mu neunikl smysl spisovatelových výkladů. Dommnívám se, že vzdělání začíná tím, že se učím číst, respektíve, že se učím číst a že chci vskutku umět číst. Že se naučím chápat knihu spisovatele jako kus jeho osobnosti a že se naučím spravedlivě vážít všechno, než mu dám za pravdu, než se přesvědčím, že jeho výklady jsou vzácky přitele, který chce mně pomoci v mých osobních a lidských nesnázích. Kritičtvo jsou jen moji pomocníci, kteří mne odborně vedou a kteří mi pomohou na správnou cestu, je-li nebezpečí, že neporozumím. Kdy rozumí kritice jinak, nemá práva, aby psal.

Profesor Rieger referoval o knize Rádílově čtenářům *Tvorby* tak nedbale a s takovým neporozuměním, že je potřeba na tento způsob vypořádávání se se spisovatelem veřejně upozornit. Nevím, je-li obecným zvykem psát nyní referáty respektíve kritiky knih takto neodpovědně. Jestliže ano, pak se domnívám, že bude potřeba věnovat pozornost všem kritickým výtvorům, neboť nebudeme mít dobře demokracie a dobrého socialismu, nenauchíme-li se dobře číst a dobře kritizovat.

Josef Navrátil

Válka ideologií?

Britský tisk se nyní hodně zabývá poměrem západních velmocí a SSSR s hlediska ideologie. Není to ovšem jen otázka filosofická, nýbrž velmi praktická, kterou lze bez obalu vyjádřit prostě: „Má se svět připravovat na třetí světovou válku?“ Lze říci, že u těch, kdo se zabývají vážně tímto nejdůležitějším problémem dneška, roste porozumění pro stanoviska sovětské politiky, která se některým primitivům jeví tak nepohopitelná a nebezpečná pro světový mír. Souběžně s tímto rostoucím porozuměním roste také naděje, že není třeba se obávat nového válečného konfliktu. V této souvislosti se mnoho diskutovalo o brožuru „The Secret Dream, An Essay on Britain, America and Russia“, kterou právě vydal J. B. Priestley. Jsou to rozšířené jeho rozhlasové projevy, v nichž dovozoval o své návštěvě SSSR, že ideologické rozpory mezi Británií, USA a SSSR nejsou tak veliké, jak se jeví povrchnímu pozorovateli. Není náhodou, že Goebbels chtěl vymýtít z poválečného světa všechny ideje francouzské revoluce a není náhodou, že proti němu bojovaly tři velmoci, které všechny se dovolávají francouzské revoluce. Zapomínáme jaksí, že francouzská revoluce si dala do svého hlavního hesla tři základní principy: Volnost, rovnost a bratrství. Zapomínáme jaksí, že souvisí s temperamentem a obecnými poměry každé země, který z těchto tří principů víc zdůrazňuje. Priestley tu upozorňuje, že i mezi Británií a USA je po této stránce významný rozdíl. Pro Brita je nejdůležitější volnost, která pro něho vedle volnosti projevu a pohybu znamená být pánem ve svém domově, dělat si tam podle své chuti a vůle a nebat se vměšování sousedů nebo vlády. Brit je rád, když může být sám; častu mu stačí tato prostá možnost a je při ní nejveselejším společníkem na světě. Ale byl by nešťasten, kdyby věděl, že není volný, že nemůže být sám, po svém, v klidu.

Američanům už na této stránce života tolik nezáleží. Pro ně je daleko důležitější rovnost. Pro všechny stejné možnosti, pro všechny stejnou příležitost, to je heslo, kterým zapálilo každý americký dav — neboť Američané jsou davoví do té míry, že „liberty“ v ryze britském smyslu není pro ně tak důležitá. Pro národ, který děkuje za svůj vládní a národní systém lidem, již utkali ze starých tyranů, je předněm nemávisti především jakákoli výsada, jakékoliv privilegium, ač při tom, jak praví Priestley, je tento národ v nebezpečí, že nerovnostmi bohatství si vytvoří nespírně privilegovanou třídou.

V Sovětském svazu shledal Priestley, že rozhodující náplň života lidu je bratrství, bratrská součinnost, bratrská důvěra. Ty druhé dvě věci zde nejsou tak významné, jako v Británii nebo v USA, ruští lidé se dívají na svou revoluci jako na základ světové společnosti, v níž bude uskutečněn ideál lidského bratrství.

Tak každá z těchto tří velikých zemí plní podle Priestleyho odkaz velké francouzské revoluce po svém. Je to rovnost a přece základ, z něhož se vychází, je společný.

Tím ovšem se nevysvětlí chování SSSR v zahraniční politice. Britský tisk, zejména labouristický, připouští, že obě západní demokracie daly vědomě nebo nevědomky leckterý podnět ke zvýšení sovětské nedůvěry. Doporučuje pro budoucnost větší opatrnost. „New Statesman“ po podrobném rozboru všech těchto stránek dochází k úsudku, že válka v nejbližší budoucnosti nehrozí, neboť SSSR ji určitě nechce, Britannie je vyčerpaná a USA demobilisují. Určitou naději lze čerpat podle názoru listu z toho, že realisté v Kremli si uvědomí, že svou dosavadní politikou nerozdělili Britanii a USA, naopak spíše podporovali v nich ty síly, které by usilovaly o kapitalistický blok.

K

politika

Vladimír Kulhánek

My a Polsko

Polská republika, které jsme se před válkou dotýkali až od Bohumína, k nám nyní geograficky přilehla na se-

veru dokonale. Přirozené uspokojení, že jsme nyní chráněni od německého útoku na nejcitlivějších místech, t. j. v severovýchodních Čechách, na severní Moravě a ve Slezsku, kali našemu veřejnému mínění, pomyslení, že jsou to právě Poláci, kteří Němce v těchto končinách nahradili. Neboť snad i Bulhaři, kteří se vždy v posledních válkách postavili na stranu nepřítelovu, se těší u nás někdy větší sympatiím než Poláci, jejichž úloha právě v té největší z válek byla nejvyšší významná a čestná.

Proč? Protože chtějí naše Těšínsko, obsadili nám Kladsko a okrajová území Opavska, t. zv. Hlubčicko, Ratibořsko, někdy i Kozelsko. Jsou to tedy nějaký divní Slované, když svému nejbližšímu bratru dělají takové potíže. A tak se nepsaná úmluva našeho tisku: »o Slovanech a slovanských státech jen dobře,« zřejmě nevztahuje tak úplně na Poláky.

Posunutí

Měli bychom se nad tím trochu zamyslet. Je sice podivné, když uvidíme pár metrů od Spindlerovy boudy velikou tabuli s nápisem Polska, nebo když vás na Sněžce provádí polský voják. Tyto nepřirozené předsunuté prsty nejsou však tentokrát výrazem nadměrné expanse, nýbrž pouze důsledkem mohutného posunutí sídlišť národa, který, ačkoliv válku proti hitlerismu začal, protože první neustoupil německým hrozbám a zbraněmi čelil německým zbraním, ztratil na východě území daleko větší než naše republika a kterému bylo proto dovoleno najít si úměrnou náhradu na západě. Ale i když dnes stojí polský voják až na Nise a na Odře, je přece jen Polsko z roku 1946 menší než Polsko z roku 1938. A tak uvidíte-li někde polského vojáka daleko na západě, uvědomte si, že tento obrázek má svůj negativ. Na něm uvidíte polského vojáka, opouštějícího daleko rozlehlější území na východě. Neboť my vidíme na svých hranicích jen polské zisky. O polských ztrátách se jenom dočítáme.

Spory

Všimněme si blíže námítky, že se žádným slovanským národem nemáme tolik věčných sporů jako s Poláky. Je to dáno tou skutečností, že jsme do nedávna s jiným slovanským státem nesousedili a proto ani žádné spory — a ty jsou v 95% územní — mít nemohli. Nepřeli jsme se nikdy o nic s jihoslovanskými národy, ale stejně jsme se nepřeli o nic ani s Nory nebo s Řeky. Ne proto, že tyto národy byly nebo nebyly Slované, ale proto, že byly od nás daleko. Kdo pak se zabýval zblízka spory slovanských národů, srbského a chorvátského nebo srbského a bulharského, kdo tu viděl skutky nejhroznějšího násilí, kdo počítal a nespočítal tisíce mrtvých, ten jistě uzná, že polsko-československý spor i dnes, i po vyhnání desetitisíců Čechů z části Těšínska v roce 1938, nebo nyní tisíců Čechů z ostatních sporných území, je proti tomu idylo. Viděli jsme mimochodem v malém na vlastní kůži, jak obludným zařízením je nedokonale připravený a nehumánní transfer.

Ano, měli jsme s Poláky územní spory, ale měli jsme je i se všemi ostatními sousedními národy. Jen snad s Rumuny ne. Nyní jsme na východě souseda vyměnili. Rumunsko nahradil SSSR. Neměli jsme s ním sporů — ale Podkarpatská Rus už nám nepatří. Je to řešení logické a účelné. Při tom Sovětský svaz nežádal připojení veškerého území, obydleného souvisle Ukrajinci, tedy i části severovýchodního Slovenska. A přece se najdou lidé, kteří si stýskají nad ztrátou českého kulturního střediska v Užhorodě, neboť jinak byli Češi roztroušeni v této zemi v počtu a funkci opravdu jen koloniálních. Zase však jenom důkaz, že sousedě se hořkostem nebo jen náznakům hořkosti nevyhnou.

Bezvadnému poměru československo-polskému vadí spor o Kladsko, o zázemí Opavy a Ostravy a konečně o Těšínsko.

Svůj nárok na

Kladsko

opíráme o důvody historické, geografické — zarovnání výběžku broumovského se severním Opavskem — a konečně národnostní. Ten poslední je theoreticky nejslabší, ale při tom dnes prakticky vlastně nejsilnější. V několika obcích při Náchodsku žijí ještě Češi. Jinak je, nebo snad do nedávna bylo, Kladsko německé. Jsme-li totiž ve vnitrozemí tak přísní, musíme být aspoň trochu úměrní a nemůžeme hledat Čecha v každém, kdo má pokroucené slovanské jméno, nebo jehož příbuzný zná pár českých slov. Ale žilo-li v Kladsku jen málo Čechů, nežili tam vůbec žádní Poláci, a proto ve sporu s Polskem svědčí i národnostní důvody pro nás.

Něco obdobného je nárok na

Ratibořsko a Hlubčicko.

Nejedná se tu o přesně vymezené území, šlo by asi o pruh, který by se připínal k našemu Opavsku, pruh, jehož šířku by určila asi dohoda, neboť tyto kraje jsou geograficky neohraničenou součástí hornoslezské nížiny.

V těchto dvou otázkách bude asi dohoda s Poláky poměrně lehčí, neboť jde přece jen o transakce na účet třetího, Němců, kteří do jedhání mluvit nemohou a nesmějí. A tak ani my, ani Poláci nemáme co ztratit.

Docela jiné je to s

Těšínskem.

Trochu nesprávně se mluví o Těšínsku, ačkoliv je sporná právě jen jeho střední třetina. Na východní část, se starou částí Těšína, Bílskem, Skočovem a Strumení, jsme resignovali už v roce 1921, západní část s ostravskými předměstími, s Frýdkem a Lysou horou, jsme neztratili zase my ani v roce 1938. Ale právě ten střední pruh je skutečnou cévou celé miniaturní země. Uhlí, železárny, důležitá nit košicko-bohumínské dráhy. Národnostně jde o území dokonale smíšené. Podle naší poslední statistiky zde žilo v roce 1930 119.467 Čechů a 76.218 Poláků, v roce 1921 87.571 Čechů a 68.021 Poláků, kromě toho slabší menšina německá. Poláci na nás ovšem vytažují statistiky z doby své vlády, kdy podstatnou část odešlých Čechů nahradili nově příšší Poláci. Protože my pochopitelně na tahle jejich čísla nic nedáme, sahají pomocně po neutrálních prý statistických ze starého Rakouska. Ty jim ovšem vyhovují, neboť v roce 1910 zde napočítali 124.111 Poláků a 31.708 Čechů, v roce 1900 dokonce 116.242 Poláků a jen 13.006 Čechů. Jenže polonofilská rakouská administrativa je nám od Bezruče dobře známa. Tak co teď?

Je jisté, že ve Fryštátě, Karvinně, západním Těšíně a Jablunkově žijí Češi i Poláci, nebo aspoň lidé, kteří se za Čechy nebo Poláky vydávají, i když obcovací řeči velké části z nich je dokonale smíchaný cocktail dvou spisovných slovanských jazyků. Je proto pochopitelné, že se žádný z obou národů, Němci tak postižených, nehodlá svých lidí vzdát. Poláci dostali jinde na západě obrovské území, nedostali je však na účet Těšínska, nýbrž za rozlehlá území s většinou ukrajinskou, běloruskou a litevskou, kde jen města byla polskými baštami. Proto dostali za Lvov Vratislav, za Vilno Štětín a pod. Výměna jistě plnohodnotná, ale měnili my bychom Brno za Norimberk, Olomouc za Řezno, nebo Ostravu za Saskou Kamenici? Asi bychom neradi opouštěli města, spjatá s životem a kulturou našeho národa, za místa, kam bychom přišli přece jen jako cizinci. Krátce, neradi bychom měnili svůj domov, svou vlast.

S naší strany se jakákoliv diskuse o sporném Těšínsku odmítá také z toho důvodu, že je pro Polsko získala v době nejtěžší československé krise reakcionářská klika, která s Beckem v čele už také zmizela v propadlišti a s kterou nová polská vláda nechce mít nic společného. To je pravda; ale nechce-li mít nic společného s beckovskou klikou, neznamená to ještě, že nechce mít také nic společného s tě-

šinskými Poláky. Je trochu nelogické domnívat se, že nynější levicová polská vláda bude ve svých národních požadavcích strídmější, než byla vláda předválečná. Měla některá čs. pravicová vláda v programu vystěhovat Němce a připojit Kladsko a Hlubčicko a Ratibořsko, tak jako to má v úmyslu nynější vláda s většinou socialisticko-komunistickou? Jisté se u nás hodně změnilo. A proto pochopme, že se změnilo hodně i kolem nás. Varšavská vláda nechce střed Těšínska proto, poněvadž chce pokračovat důsledně v politice Beckově, ale proto, poněvadž jí jde o těšínské Poláky a těšínské přírodní bohatství, poněvadž jí jde o zvětšení Polska. Naším komunistům také jisté nevádí, že jsme si kdysi vybojovali jihoslovenskou hranici vlastně pod vedením konservativních generálů italských a francouzských proti komunistickému Maďarsku. A pokud jde o Těšínsko, také nikomu nevádí, že nejradiikálnější stanovisko v kritické době zaujali právě národní demokraté, kteří pokládali za strašný diplomatický neúspěch, ba za národní katastrofu i jen ztrátu polského Záolší. Jsme-li tedy dnes neústupní v otázce hranic s Polskem a Maďarskem, neznamená to ještě, že chceme znovu provozovat politiku italských, francouzských nebo našich reakcionářů.

Chceme své Čechy a zem, kterou obývají, Poláci chtějí přibližně totéž. Karvinské uhlí hoří v českých kamnech stejně dobře jako v polských a tepnou země z Bohumína k Jablunkovskému průsmyku se mohou projíždět vlaky polské zrovna tak, jako vlaky ČSD. Ale je tu přece jen rozdíl. Zatím co by ztrátou Těšínska Poláci přišli jen o jednu velkou uhelnou pánev, přišli my bychom s svou největší uhelnou pánev, bez níž je hospodářský život republiky těžko představitelný. Úsek košicko-bohumínské trati by byl v Polsku pohraniční pobočnou tratí, v ČSR je to stále nejdůležitější spojka mezi českými zeměmi a Slovenskem. Trinecké železářny není pak možno považovat za skutečně příslušenství země, jakýsi fundus instructus, neboť byly za republiky doslovně importovány.

Tyto důvody pro nás rozhodly už po první světové válce. Tyto výhradně hospodářské důvody pravděpodobně rozhodnou i v dnešní praktické době. To je, myslím, naše silná karta. Sotva něco jiného.

Mohli bychom ovšem vytáhnout na pomoc historii. Mohli bychom předvést národnostní statistiky a doklady o polonizaci, mohli bychom utvrdit srdce lidu četnými manifestacemi s příslušným počtem nekompromisních a bojových resolucí. Všechny tyto atrakce by v míře nemalé dovedli předvést i Poláci. Rozvášnění hornoslezští hraničáři by se už postarali, aby protičeská animosita nekončila někde v Katovicích. Na této dokonale rozpálené půdě dvou neúměrně rozohněných nacionalismů by ovšem usmíření rozkvétalo zase až za nějakých 20 až 30 let.

Polsko ve válce

Tomu musíme zabránit, musíme se dohodnout, vzájemně se dovést ocenit a najít k sobě cestu. Nepodceňujme Polsko a nesuďme je jen podle jeho dnešních nesnází. Listina hrdinství a utrpení tohoto národa je obsáhlá. Jestliže my jsme roku 1938 byli odhodláni do války jít, Poláci do ní o rok později skutečně šli. Jestliže my nemohli počítat s pomocí Francie a Anglie, muselo se Polsko zase obejít bez Sovětského svazu. Jestliže jsme pod spojeneckými prapory shromáždili stotisícovou armádu, bojovaly po boku spojenců stotisícové armády polské. Jestliže jsme měli v nestvůrném protektorátě jen loutkového presidenta a loutkovou vládu a určité posice v administrativě a hospodářství, neměli nic z toho Poláci v ještě nestvůrnějším gouvernementu. Jestliže nám Němci zavřeli některá naše divadla, zavřeli Polákům divadla všechna. Jestliže nám obsadili četné sportovní stadiony, obsadili je Polákům bez výjimky. Jestliže jsme museli být za stanného práva v určenou hodinu doma, platila pro Poláky časná uzavírací hodina po celou válku. Jestliže jsme se museli

s Němci tlačit v přeplněných železničních vagoncích a tramvajích, byli toho Poláci ušetřeni, neboť nesměli nastoupit do lepších vozů, které byly určeny jen pro Němce. Jestliže Praha povstala proti Němcům po Hitlerově smrti v době, kdy se čekalo příměří každou chvíli, vzbouřila se Varšava, když spojenci trčeli v Normandii a Rusové se zastavovali před Vislou. Jestliže se pražské povstání skončilo po několika dnech vstoupením Rudé armády a vyhlášením příměří, skončila varšavská revoluce po několika měsících rozdrčením povstalců. Jestliže bylo v Praze zničeno a vážně poškozeno snad přes 100 domů, stejný osud stihlo ve Varšavě přes 10.000 domů. A jestliže padlo v Praze přes 2.000 Čechů, zahynulo ve Varšavě přes 200 tisíc Poláků.

Mohli bychom tak pokračovat dále. Koncentrační tábory, popravky, nucené práce, vyvlastňování, násilné deportace — všude jsou zastoupeny polské oběti v hrůzném počtu. Nebylo vskutku národa, který by byl tak systematicky ubíjen, ničen a ponižován, jako právě Poláci (vzpomínáte ještě protektorátních tiskopisů: nejsem Žid, Polák?). A nebylo státu, který by byl v celé své rozloze tak dokonale zpuštěn jako Polsko.

Polsko potkala ještě jedna těžká rána. V době, kdy prezident Beneš jednal s předáky českých komunistů na Hradě, poslal generál Rydz-Śmigly polské komunisty do koncentračních táborů. Když pak stále výrazněji vystupoval na mezinárodní scéně Sovětský svaz, nepodařilo se překlenout propast mezi dosavadními utlačovateli a utlačovanými. Odbojové hnutí se několikrát nešťastně rozštěpilo, a tak ani dnes nezaujímá Polsko ještě ono místo, které by mu, jako největšímu státu po velmocech a jako pravému ukřižovanému této války, příslušelo. Až dojde k vnitropolitickému vyjasnění, až se provede mohutný posun celého národa o 100—200 km na západ, až bude ve zříceninách rozbitých měst a především hlavního města obnoven normálnější život, objeví se i v mezinárodním světě přirozená síla tohoto hrdinského a mučednického národa.

Potřeba dohody

Od Užockého průsmyku až k Frýdlantu budeme soustředěni s národem polským, od Frýdlantu až k šumavskému Třístoličníku — a protože jsme nedůvěřiví, asi až k Bratislavě — s národem německým. Mezi námi a Němci není naděje na smíření. Bylo toho mnoho a neoddáváme se naději, že miliony nyní odsunovaných budou propagátory lepšího česko-německého poměru. Daleko spíše budou po všech německých zemích horlivě rozšiřovat už existující hlubokou propast.

Bylo by však neúnosné, kdyby i na celé naší severní hranici ležela tíha nedůvěry nebo dokonce nepřátelství. Československo si nemůže dovolit, aby jeho bezpečnost gravitovala zeměpisně na jeho špičce, t. j. na úzkém pruhu, kterým hraničíme s SSSR. Máme se Sovětským svazem smlouvu o vzájemné pomoci, ale stejnou smlouvou jsou vázáni s Ruskem i Poláci. Snad jsme si zprvu mysleli, že si ve střední Evropě vybereme, co se nám líbí, a zbytek si teprve rozdělí ostatní zájemci. Ale jak se zdá, naše hranice přece jen nebudou sahat až k předměstím Berlína, dolnoslezské Odře, nebo někde u Lince k Dunaji, jak jsme to tu a tam četli nebo slyšeli. Naše, ale i ovšem polská veřejnost musí pochopit, že bezpečnost státu nespočívá na počtu čtverečních kilometrů, které se podaří na sousedu vymámit nebo vynutit. Vážme si proto polských hlasů, které jsou toho názoru, že je dlužni přátelství k Československu obětovat leckterý prestižní zájem polský. Nepokládejme ovšem tyto hlasy hned za důkazy naprosté oprávněnosti všech našich požadavků. Jsou to důkazy dobré polské vůle. Nezůstávejme pozadu. Vyhraje-li tuto soutěž, prospějeme na konec zase jen sobě.

Zdá se, že se v poslední době na Balkáně daří velkorysé úsilí odstranit leckdy malicherné příčiny divokého anta-

gonismu mezi jednotlivými jihoslovanskými národy. Velkosrbové nebo Velkobulhaři nebudou ovšem spokojeni. A proto, budeme-li obdobně řešit definitivně neshody mezi západoslovanskými národy, budeme se musit pokud možno obejít bez takových Velkočechoslováků a Velkopoláků. Pak se to povede.

národní hospodář

Jiří Hejda

Generální ředitelství znárodněných podniků

Po revolučním údobí, ve kterém jsme si položili právní základy své příští hospodářské struktury, vcházíme nyní do rozhodujícího stadia budovatelského. Máme všichni opravdu vrcholný zájem na tom, aby se výstavba podařila, protože jde při ní o dvě věci:

1. prakticky jde o to, abychom svoje hospodářství zapojili do světové výstavby, abychom svými tovary mohli soutěžit ve světových trzích, abychom si vývozem vydělali na dovoz nezbytných surovin, potravin a polotovarů; abychom si vybudovali předválečný blahobyt a uvedli svoji životní úroveň na míru, která je obvyklá u národa tak vyspělé kultury.

2. i d e o v ě musíme dokázat státům a národům, které pozorují se zájmem, smíšeným jednak s pochybnostmi, jednak s blahovůlí, že náš experiment, který znamená pokus o nové pojetí socialistické výstavby hospodářství, je schopný života, a že ona économie mixte, kterou provádíme, ponechávajíc vedle čistě socialistické struktury i velké úseky soukromopodnikatelské, je konstrukcí, mající životní oprávnění.

Jsem pevně přesvědčen, že tomu vskutku tak je, a že záleží jedině na naší energii, dobré vůli a schopnosti organizační, prokážeme-li to. Ponechávám stranou zásadu, která je samozřejmostí: men, not measures. Že bude záležet na všech místech, především na místech vedoucích na lidech, méně pak, daleko méně na předpisech, je podle našeho soudu tak jasné, že o tom netřeba zvláště mluvit. Kdo se neosvědčí, nemůže zůstat v klíčovém postavení, kdyby se i opíral jakoukoli mocenskou posicí. Tuto zásadu si dávno již probojoval Sovětský svaz a to daleko důsledněji než kapitalistické země, v nichž výsady rodu, rodiny a kapitálu ovlivňovaly a ovlivňují volbu vedoucích osobností daleko více, než tomu může býti v demokracii, vybudované na úplné rovnosti. Tedy zásada: p o u z e s c h o p n í l i d é n a v e d o u c í m í s t a .

Ale i nejschopnější »silný jedinec« ztroskotává, nebude-li mít dostatečně širokou a hlavně pevnou základnu, na které se uplatní. Není možné rozvinutí individuálního talentu, bude-li sešněrován sítí předpisů a nařízení a bude-li každý jeho čin brzděn administrativními zásahy zvenčí. Jisté n e b e z p e č í a d m i n i s t r a t i v n í z b y t n ě l o s t i u n á s j e . Milujeme papírovou agendu, milujeme dotazníky a plány. Je to na jedné straně jisté dobrá vlastnost a svědčí o pořádkumilovnosti, ale všeho moc škodí. Zdá se, že se dnes mnohá nová instituce z rozpaků svého existenčního oprávnění skrývá právě za haldy popsaných papírů, jimiž prokazuje svoji agendu. Toho tedy bude třeba si všimnout co nejdříve.

Půjde nám v prvé řadě o znárodněné podniky. Jednak pro jejich klíčovou posicí v našem hospodářství, jednak proto, že zde je vlastní těžiště našeho experimentu. Znárodněné podniky se musí státi vzorem. Nemohou být horší, než soukromé podnikání, protože by tím našly oprávnění socialisace. Musí státi v čele a to kvantitou i množstvím výroby (přepočteno na jednotky osazenstva). Není prázdňným tajemstvím,

že tomu tak dosud není, ale určitá shovívavost je na místě, uvážíme-li pronikavé strukturální změny, které většina těchto podniků po revoluci prodělala.

Chci se na těchto místech zabývat dnes pouze jednou otázkou a sice tou, kterou pokládám okamžitě za první v pořadí naléhavosti: p o m ě r e m z n á r o d n ě n ý c h p o d n i k ů k e g e n e r á l n í m u ř e d i t e l s t v í . Zde se teprve tvoří organizace, tvoří se bez tradice a bez zkušeností, ale záleží velmi mnoho na tom, jak se tento poměr upraví, má-li být vytvořena opravdu nejlepší produkční základna.

Zásadně je možný dvojitý systém:

A. Systém vševládnoucího generálního ředitelství, které celý koncern národních podniků spravuje, nebo

B. Systém vrcholného dohlédacího orgánu, který ponechává jednotlivým podnikům úplnou volnost.

Psychologicky i theoreticky je prý systém velmi svůdný. Silná osobnost v čele generálního ředitelství bude jevit pochopitelnou snahu, strhnouti na sebe co nejvíce kompetence. Centrální řízení rozsáhlé výroby přes nákup až k prodeji má — zdánlivé — výhody. Především, je-li celý znárodněný úsek budován jako vertikální koncern, vylučuje meziobchod a tím zlevňuje výrobu; nákup je pro velký celek levnější, dává možnost výhodných velkých uzávěrek; prodej připouští důkladnou propagaci, velkou síť zástupců; kalkulace ve velkém dovoluje ztrátové ceny v artiklu, který se teprve zavádí i soustředěné výzkumnictví, které může býti výborně dotováno; velkorysá péče o zaměstnance, jejich rekreaci atd.; jednotná finanční a úvěrová politika. To jsou hlavní výhody jednotného řízení celého concernu.

Podtrhl jsem, že zdánlivé. Měl jsem příležitost státi v čele takového concernu a domnívám se, že zejména s odstupem doby dovedu kriticky posoudit, co je zdravé a co je hezké jen — na papíře. Mám za to, že příliš velký koncern je centrálně nezvládnutelný, respektive že organizace, potřebná k jeho zvládnutí, se stává tak drahou, že náklad na ni daleko vyvažuje zdánlivé výhody ústřední správy. Vyloučení meziobchodu dodávkami mezikoncernovými je úsporou jen tehdy, dodávali koncernový podnik opravdu levně. Víím ze zkušenosti, že vlastní slévárna dodávala svému podniku draže než podniku venkovskému (dokonce konkurenčnímu) z jednoduchého důvodu: koncernový podnik platil ceny podle skutečné režie, konkurence byla ochotna platit pouze ceny nejnižší. Slévárenský ředitel, s proto volnou kapacitou zaplnil venkovskými objednávkami (celkem správně, neboť si tím snižoval režii), a ztrátu, kterou tam utrpěl, kryl ziskem z vlastního concernu. Trvalo to dlouho, než se na to přišlo — neboť nedomnívejme se, že i při nejdokonalejších evidencích v tak obrovském concernu nic neunikne. I výhoda ústředního nákupu je zdánlivá. V menším podniku závisí vše na nákupci. Jsou lidé, kteří vše seženou a levně. Velký koncern neklade váhu na osoby, nýbrž na kancelář. Kupuje-li železo malá továrna, jedná pan X. s panem Y., postěžuje si na poměry, vykoupí společně nějakou cigaretu a při tom sjednají obchod, zřídka kdy jednostranný. Nakupuje-li koncern, jde o obchod »ředitelský«, t. j. vysoce formální, od kanceláře ke kanceláři. Při tom — jde-li o větší položky — neobejde se to bez intervencí poslanců, ba i ministrů a což je ještě daleko horší, manželek, tchyní, přátel a příbuzných. Proto se nedomnívám, že bych dnes, ve svém malém podniku nekupoval draže, nebo hůře, než nakupuje největší znárodněný koncern.

Zcela zvláštní kapitolou je prodej. A tu se dostávám k jádru věci, proč nejsem pro to, aby naše generální ředitelství obstarávalo ústřed-

ně prodej. Naše velké koncerny — dnes národní podniky — jsou jiné než obdobné velké podniky zahraniční. Škodovka a ČMS (dříve ČKD), jsou jistě podniky, jež snesou mezinárodní měřítka co do počtu zaměstnanců. Ale přihlédneme-li blíže k jejich struktuře, vidíme okamžitě obrovský rozdíl: takový Opel se svými 20.000 dělníky vyráběl jen o auta a nic jiného, SKF ve Švédsku jen kuličková ložiska; i smíšené koncerny, na př. A. & G. nebo Siemens vyráběly jen elektriku, zatím co ČKD vyráběla přes 2200 artiklů od bruslí a žehliček až po generátory, turbíny a lokomotivy, auta, mosty, parní kotle, pumpy, výtahy, ústřední topení, bubínková kamna, ledničky, vany atd. A Škodovka jak by smet.

Souhlasím, že generální ředitelství jednotně vybudovaného koncernu — na př. železářského, by mohlo obstarávat ústřední prodej. Stačí mu převzít Prodejnu sdružených železáren. Neboť už v míru všechny naše železárny, papírny, rourovny a pod. měly ústřední prodejní kanceláře — protože šlo o jednotný artikl. Ale žádný ústřední prodej není možný tam, kde se prodává množství různorodých výrobků a není možný vůbec tam, kde se každý předmět staví. To platí o všeobecných strojárnách. Žádný most není stejný — to vidí konečně i laik — ale ani každá turbína není stejná, každý generátor, každý kotel. Tady jde o individuální výrobky podle zvláštních přání zákazníků, o výrobky, které se propočítávají a kreslí, kde je téměř denní styk mezi zákazníkem a výrobcem.

Každé generální ředitelství se stává časem těžkopádným aparátem, nedovede-li si včas uložit rezervu a vyhradit si pouze výsostné funkce: dovoz a organizaci. I naše generální ředitelství znárodněných podniků by se měla omezit na tyto zásahy. Rozhodně by neměla zasahovat do vlastního podnikání. Tomáš Baťa provedl až komicky důslednou decentralisaci. V jeho podniku bylo každé oddělení samostatně kalkulující jednotkou, výrobci boť handlovali s výrobci kůží, svrškaři se dohadovali o haléře s výrobcí podešví — i jednotlivé filiálky samostatně nakupovaly a podnikaly. A nemůže se tvrdit, že by Baťův podnik tím býval trpěl.

Dejme svým národním podnikům co největší autonomii. Ať podnikají úplně samostatně. Generální ředitelství nechť jsou pouze organizačními a kontrolními orgány, jejich úkolem je stanovit zásadní program a dohlížet na jeho splnění. Ale vše ostatní ať dělají podniky samy. Jedině tehdy od nich můžeme žádat výkon. Dnes se do generálních ředitelství hrnou kvalifikovaní odborníci z podniků. Mají tam větší platy, jednoduchou frekvenci a celkem žádnou odpovědnost. Ale do generálních ředitelství nepatří především technici, nýbrž organizátoři, finančníci a právníci. Technik má být v provozu — a ne sedět v kanceláři a koncipovat dotazníky. Úkol generálního ředitelství vidím na př. v tom, že rozhodne, které závody u nás budou vyrábět automobily. Je-li Českomoravská rozbita a Asap i Tatra v pořádku, je správné, že budou auta vyrábět ony továrny, které jsou zachovány. Ale generální ředitelství mělo ověřit nejen to, nýbrž i rozhodnout, že tyto továrny budou vyrábět ony typy, které se nejlépe osvědčily — třebať byly i typy podniků, které dnes automobily nevyrábějí. Tak bych rozuměl plánování.

Budiž tedy zásadou: malá generální ředitelství, která nebudou zatěžovat zbytečně drahou administrativou svěřené jim národní podniky. Jejich úkolem je pouze dohlížet a stanovit zásadní směrnice výrobní. Nezasahují ani do vlastní výroby, ani do obchodu. Fungují pouze jako vyrovnávající element, jsou rozhodčím soudem, jsou kontrolním orgánem, dohlížejí-

cím na dodržení plánu a splnění předpokladu. Organizují jednotné výzkumnictví, starají se o výměnu technických zkušeností, spolupůsobí při velkých dodávkách tuzemských i exportních jako rozdělovna.

Naproti tomu podniková ředitelství jsou naprosto autonomní ve výrobě v rámci stanoveného programu, samostatně nakupují i prodávají (pokud není společné prodejní konceláře, jako na př. u železa, papíru, tabulového skla), samostatně přijímají a propouštějí zaměstnance, samostatně bilancují a kalkulují. Neboť jediné tehdy můžeme vyžadovati od nich výkon a plnou odpovědnost a jediné naprostá autonomie je vzpruhou k zápolení o technické a komerční prvenství. Rozlišujeme: ředitelství jsou podniky, generální ředitelství je úřad.

literatura a umění

Ferdinand Peroutka

Vzpomínka na Karla Čapka

(Ke dnům jeho oslav v Malých Svatoňovicích.)

Oč více pomoci dostalo by se všemu dobrému snažení v této zemi, kdyby on byl zůstal na živu před osmi lety... Oč méně osamělými bychom se cítili... V dramatech jeho života vystupují tyto hlavní síly: schopnost a závist, klad a zápor, úzkost a naděje. Věčné to drama člověka.

Maxim Gorkij vyprávěl, že našel ve veřejné knihovně ztracený lístek s poznámkou: »Vypůjčit si A. P. Čechova, milého člověka«. Je možno, že bychom našli v českých knihovnách lístek s podobnou poznámkou o Karlu Čapkovi. V paměti čtenářů žije jako — milý člověk. Mnoho lidí dosud otevírá jeho knihy, cítí-li potřebu osvěžit svou schopnost radosti, oživit svou zálibu z věcí, posílit svou víru v život. Tu ještě působí dílo tohoto mrtvého spisovatele jako blahodárný proud duševní hygieny.

Milý člověk... Na tom se zakládala Čapkova obliba u čtenářů i jeho neobliba u mnohých kolegů spisovatelů. Zřídka odpustil nemilý člověk někomu jinému schopnost být milým. Ale byly tu i hlubší příčiny než osobní. Odevždy táhnou se v literatuře dva hlavní směry: jeden zejména drásá, snižuje vše, nač dosáhne, podřívá vědomí o ceně života, líčí lidi jako cynickou, neřestnou a nestoudnou odrůdu opiče, libuje si v rozvrácených osudech a nezdarech; jemu je život provaz, natažený mezi nudou a utrpením; pohrdá člověkem, který věří oddanost životu. Druhý směr vzbuzuje pocity kladné a chuť do života; shýbne-li se k nějaké maličkosti, objeví v ní životní zážrak; dovede vylíčit člověka, že je ti dlouho teplo u srdce; vezme-li takovou knihu do ruky, je to, jako kdybys po dlouhé pouti temnou a studenou nocí se ocitl na místě, kam na cestu dopadá pruh světla, veselé hlasy a vůně pokrmů z vlídné hospody; autoři tohoto směru vidí v pesimismu nepřítel horšího než vraha, poněvadž vrah bere jen jeden život, ale pesimista se pokouší otrávit pojem života ve všech myslích. Nejvyvinutějším zástupcem prvního směru byl francouzský Céline se svou odpornou zálibou v osklí-

vém a nechutném. Za nejpůvabnějšího zástupce směru druhého můžeme snad pokládat anglického Dickens.

Karel Čapek celou vůlí, celou životní disciplínou patřil k směru druhému. Nebylo snad jednoho bledeho rozvratného přízraku, aby ho v mládí nenavštívil. Ale pospíšil si rozloučit se s nimi, a jeho literatura se stává vědomou službou životu a jeho oslavou. Snad, jak bývá, uspíšila jeho choroba tento proces: nemocný člověk, aby nezahynul, potřebuje věřit v život, mobilisovat v sobě všechny zálibné síly, lpící na životě. Patře však — tak či onak — ke kladnému směru v literatuře, bude Čapek vždy oceňován také podle toho, jak jeho celý směr bude stoupat nebo klesat ve vážnosti. Běda jeho jménu v době, která má — z těch nebo oněch důvodů, biologických nebo politických — nechuť ke kladným pocitům. Náhodou žil v době, která aspoň částečně se právě tím vyznačovala a v níž negace byla dokonce organisována těmi, kdož všechno zálibné prodlévání u věci přítomného života pokládali za překážku na cestě k budoucnosti. Kdo se odvažuje říkat a no k životu, dokud není rozřešena sociální otázka? Tehdy se stalo, že když kterýsi spisovatel předčítal svou novelu, zdvihl se z posluchačstva muž a zvolal: jak se odvažujete předčítat novelu, když jsou ještě chudí lidé na světě? Proto úcta k Čapkovi nebyla zcela obecná. Vedle něho působili a s ním konkurovali spisovatelé, kteří hlavní ctnost spatřovali v nespokojenosti a v proklínání. A zdálo se jim, že Čapkova oslava života má konservativní politickou příchut.

Ve veřejném životě není možno vydati zákon, který by zabránil, aby hloupí nevyčítali chytrým hloupost, zmatení pevným bezhlavost, nepoctivci poctivcům korupci. Proto nebylo možno zabránit ani tomu, aby naivní, dosud ne zcela nevyvinuté, v podstatě ještě dětské mysli neprohlašovaly Karla Čapka za naivního a za idyliku. Ve veřejné diskusi vytkl mladý člověk Čapkovi, že nevychovává děti k démonismu. Vskutku jich nevychovával k této hlouposti. Ale filosoficky to byl snad nejméně naivní duch ze současných českých spisovatelů. Nebylo pochybnosti, která by ho nebyla napadla. Jeho fantazie byla krutější než kohokoliv jiného, jak dostatečně svědčí jeho romány a dramata, jejichž thematem bývá rozbití světa, zkáza lidskosti tím nebo oním způsobem. Nevyšel od naivity, spíše od francouzské dekadence. Nebylo prorocké úzkosti, kterou by byl nepocítil, nebylo katastrofy, kterou by nebyl vymaloval na pozadí našich představ. Vytušil všechny hrůzy sociální («RUR»), imperialistické («Ze života hmyzu»), vědecké («Kraťas» a «Továrna na absolutno»), politické a nacistické («Mloci», «Bílá nemoc» a «Matka»), všechny slepé uličky lidské a filosofické («Boží muka» a «Trapné povídky») a dal tomu výraz, přijatý pak celým světem. Podivný to tedy idylik. Kdo tak jako on v «Továrně na absolutno» předstihl dobu představou pochmurných následků, jež světu může přinést něco podobného rozpoutání atomové energie? Kdo jako on dal tragický věštecký přízvuk té chvíli, kdy z Ulavy před Národním divadlem se vynoří černá hlava prvního mloka, německého, nacistického mloka? Jestliže toto vše nebyla jasnozřivost, kdo jiný má právo se nazvat jasnozřivým? Polovina jeho díla jest tvořena ve stavu úzkosti, z tušení ka-

tastrof. Skoro bychom mohli říci, že se po většinu svého života bál. Nesmíme ovšem zapomenout dodat, jak umělecky tvůrčí, jak literárně plodná to byla bázeň. Seřadíme-li si themata jeho knih, pak Karel Čapek stojí před námi jako muž, který spíše než kdo jiný ze současníků pohleděl do tváře Medusiny. Přes to byl někdy nazýván naivním a idylikem. Proč?

Hlavní příčina nepochybně byla v literárnosti těch, kdo tak činili. Muž, nadaný pouhou literárností ničeho se nebojí — na papíře; všechno rozřeší — na papíře; všechno poznal, všechno prožil — na papíře přivolává očistnou tragedii na svou hlavu a na hlavu celého lidského rodu — opět na papíře. Slova pokládá za fakta a ošidné, prostupné zákony popisovaného papíru za zákony životní. Jako pro přihlížeče v kartách nebo ve sportu, pro něj nikdy není dost vzruchu, dost nezdaru, dost dramatu. Duchové tohoto rázu shledávali, ostatně podle skutečnosti, že Čapek rozbíjeje a niče svět, neničí úplně, nýbrž v poslední chvíli nechává životu nějakou šanci; že vždy na konec objeví se nějaká vada v mechanismu, nějaká prostá bytost, nějaká obyčejnost, ve které život pokračuje; že nad troskami vždy zase zazní vítězná píseň života; že život nekončí žádnou katastrofou; že vždy semínko se zachránilo na skále. To by mohlo být považováno za myšlenku poetickou a za opojenou sladkostí života. Nikoliv. Výše zmínění duchové byli podrážděni a spatřovali v tom téměř šosáctví. Podle jejich mínění spisovatel patrně lépe by učinil, kdyby životu nenechal vůbec žádnou šanci a kdyby román nebo drama končily v lůně pustých skal.

Avšak necht tyto duše číst jakkoliv, právě toto vracející se konečné vítězství nezmarného života je největší básnickou silou Čapkovou. Jeho dílo je dialog mezi zkázou a bytím: je vinen tím, že více oslavuje bytí než zkázu. Pátrali v něm po myšlenkách politických tam, kde byly jen myšlenky filosofické a noetické. Jeho dílo působí na ducha dosti jemně jako ilustrace k Bergsonově větě: nikdo nedovede tak představit slávu bytí jako ten, kdo si umí představit nicotu. Vynalézavá Čapkova fantazie zalétal až k hranicím nicoty; tam, teprve tam, ji strhlo zpět jeho básnické srdce. Jeho rovnováha je rovnováha nad propastí; je prosycena vším vědomím křehkosti. Věci u něho voní sladce jako rozmrzávající květiny jsou prodchnuty skrytým pathosem, vyplývajícím toho, že — málem, a nebylo by jich. Všechny se zachránily z jakéhosi ztroskotání, spočívají na černém sametu překonaného zoufalství a jsou ozářeny leskerou vítězství nad nihilismem, jímž málokdo byl tak ohrožen, jako on kdysi. On — filosoficky — není naivní typ, není idylik, nýbrž poutník, který jde z noci do jitra. Nebylo skeptického nápadu z konce století, který by u něho nebyl aspoň přenocoval. Nebylo cyrické vlny, která by v mládí jej byla nezasáhla svou pěnou. To vše leželo později poraženo u jeho nohou dospěl k slavnostní oddanosti životu, k humanismu, který je jen dalším projevem lásky k životu. Ano, lidé psa a kočku, a těm lidem, kteří vyzývají, aby děti byly vychovávány k démonismu, může v té chvíli připadat jako šosák, jenž ona domácí zvířata drbe z uchem. Ale u Čapka jest v tom jemný spodní tón: tot klubičko životních intinktů, jímž jest mladý pes, jest oslavou života, který by také nemusil býti. Pes je t

popisován ne figurkářem a sběratelem detailů, nýbrž filosofem, jenž cítí vitalistickou rozkoš z každé životní formy. A ten pohrdaný obyčejný člověk, který u Čapka přežívá katastrofu, nese na svých bedrech klenbu věčného života.

V Čapkově bytosti byl jakýsi neutuchající rys pozitivního naladění. Měl-li volně na vybranou, vždy raději zvolil klad než zápor, stavění než boření. To byl jeho charakter a snad i jeho meze: nikdy se nemohl stát revolucionářem. Byl by, jako Goethe, mohl definovat život jako »libezný návyk žít a působit«. Byl nazýván pragmatistou a relativistou. V podstatě to nebyly charakteristiky, nýbrž nadávky. Jeho pragmatismus ve skutečnosti spočíval v tom, že neskládal rukou v klín a snažil se prakticky působit, kde věci se pohybovaly na rozhraní dobra a zla, pomoci a lhostejnosti. Relativistou pak byl v tom smyslu jako všichni velcí humanisté: nespokojoval se s formulkou, nýbrž snažil se pochopit živého člověka se všemi jeho zvláštnostmi, které ucházejí pouhému rozumářství. Horlivě, mile, skoro udýchaně se snažil působit dobro, pomáhat a zachraňovat. To byl celý podklad jeho veřejné, mimospisovatelské činnosti. Někdy se tak horlivě snažil vyhovět pocítené potřebě, že skoro připomínal mladého psa, který se snaží vyhovět svému pánu. Je čestno pro člověka, může-li být opravdově přirovnán k této rozkošné, čisté, optimistické, nezáludné bytosti. Sobectí, omrzeli, podlí lidé nikdy nemohou být přirovnáni ke psu.

Několik posledních let Čapkovy literární činnosti — to byla také služba. Když se objevil hitlerismus, změnil se Čapek dramatik a romanopisec v agitátora, který chce prorazit kůru lidské lhostejnosti a nepředvídatosti a ukazuje na blížící se nebezpečí. Jeho »Bílá nemoc«, »Mloci«, »Matka« — toť jako jediný výkřik: lidé, dejte pozor, braňte se! Dnes je spisovatel z různých míst nabádán k tendenčnosti, ku psaní »agiték«. Zda vzpomeneme, jaké už u nás byly Čapkem napsány agitky? Jak svět je podivný a proměnlivý, právě mezi těmi, kteří nyní nejhörlivěji souhlasí s tím, aby spisovatel se věnoval agitaci, byli ti, kdo o Čapkovi právě z toho důvodu kdysi mluvili pohrdlivě. Nemají pro sebe ani tu omluvu, že by mohli říci: to nebyla příležitost, která stojí za to. Jestliže už proti hitlerismu by nebylo třeba agitovat, proti čemu tedy?

Ale to byla ještě doba, kdy útok proti Karlu Čapkovi platil za oblíbenou formu literárního debutu. Jak bylo možno, že jeden z mála Čechů, který docílil skutečné světové proslulosti, vyvolával v lidech takové nenávisťné komplexy? Nejdříve otevřte psychiatrický slovník a informujte se, co vše svede závist. Ale bylo i více než závist. V určitém smyslu byla doba mezi dvěma světovými válkami dobou duchovní paniky, a kdo sám panikou netrpěl, nápadně se odrážel od okolí. Přes všechn skvělý povrch doba, cítíc svou neschopnost k rozřešení sociální otázky, trpěla špatným svědomím a podezřívala všechno, co vypadalo jako spokojenost. Byť by to byl mužný klid před hlavními puškami — každý klid byl neodpuštělný. Byť to byla básnická rozkoš ze života — každý kladný pocit dráždil. Přes všechna jména, která si sama dávala, byla to doba romantická, ne přesvědčením, nýbrž nervovým založením, a

cítila nechuť ke každému, kdo oddaně se skláněl ke skutečnosti, kdo nehledal nějakou formu úniku z tohoto nedokonalého světa. Byl tu i célinismus, dosti rozšířená nálada negace a zbožnění hnusu. Byly, jako vždy v romantickém čase, různé formy vzpoury proti rozumu a proti všem formám, také proti jasnosti a zřetelnosti; světem bloudící zárodky instinktivismu vyvrcholily pak v nacistické filosofii. Všechny tyto bouřky se vybilily nad hlavou, jež vyčnívala nad okolí. Všechny možné druhy záporu, i dekadentního, ohlodávaly Čapkovu základní pozitivní naladění. Kdo by tomu byl chtěl zabránit, byl by dříve musil vyléčit dobu.

Trvalým a sdělitelným Čapkovým odkazem naší literatuře je výše, na niž povznesl spisovnou češtinu. Tu on, jako kdysi Vrchlický nebo Šalda, sám znamenal celý stupeň vývoje. V tom i jeho odpůrci tajně se snažili ho napodobit. Hlavními zákony jeho stylu byly prostota a jasnost. Vlastnosti tu, která je tak jasná jako ledovec, ale pro mnohé také tak nedostupná. Mnozí jiní, kteří slibovali dělat literaturu pro lid, začínali tuto dráhu zcela nevhodně: psali nerosrozumitelně, těžko pochopitelně, abstraktně. V Čapkově stylu jeví se i jeho humanismus: chtěl být blízko prostému člověku.

To je čapkovská tradice: piš tak prostě a jasně, aby ses mohl cítit spojen s celkem; věř v život a člověka; pomáhej; trp, když před tebou právo a smlouva jsou šlapány v prach. Toto je ovšem riskantní, cynik lépe projde světem. Právě na toto utrpení Karel Čapek po Mnichově vlastně zemřel. Scházelo mu jakékoliv roucho otrlosti, aby se do něho zahalil před studícím světem.

Život a instituce

Michal Mareš

Tragedie českého kolchozu

(Zanikne rolnický kolektiv Dolní Chobolce?)

Co jest lidstvo lidstvem, pokouší se zejména v zemědělství o společenský útvar. Měřítka všeho: stejná práva stejné povinnosti, společný majetek, vzájemná pomoc, dělba práce, kolektivní odpovědnost, vzájemný respekt.

Je jisto, že každý se pro takové společenství nehodí. Mnohý ani není zralý a dozrání je věcí vývoje. Zvrat pak způsobí rozčarování z tvrdé zkušenosti, jak jí diktuje zejména různost lidských povah, osobní aspirace, egoism, disharmonie duševní a vše, co náleží k stinným nebo světlym stránkám každého jednotlivce! Jistě bylo hořkým zklamáním pro šlechtetného, anarchistického theoretika a slavného národohospodáře rakouského, Theodora Hertzkou, autora »Svobodné půdy« (Freiland), když zkrachoval na tvrdé skutečnosti jeho sen o svobodné komuně, kdes na panenské půdě, vzdálené veškeré lidské civilizace v africké Kenyi.

Zdálo by se, že v lidové republice kolchoz, takový kolektiv na zabrané půdě republikou, více než blahovlnně tolerovaný, s požehnáním vládnoucích stran a v záplavě časového, pochvalného líčení kolchoznictví propagujícími dialektiky a ideology, zdálo by se, že takový kolektiv je

předurčen k tomu, aby se stal kouskem ráje na světě! Ale podmínky života diktují jinak. Dnes na prvním českém kolektivu, kolchozu Dolní Chobolce u Úštěku, jeho držitelé doslovně trpí nouzí, jsou to doslova chudáci! Za padesátistupňového záru vracejí se z polí domů a jejich ideálem by byla sklenice piva, kdyby na ni bylo. Vodová polévka je tu na denním pořádku, ba není zde ani pár korun na zakoupení petroleje, aby mohl býti odvíšen zanedbaný dobytek, z něhož již na dvacet kusů zahynulo! Sklenice piva a cigareta — nedostižitelný kolchoznický ideál! Marná dětská touha po loutce anebo jen cukrátkách! Jeden z mužů, s nímž mluvím, přišel sem s úsporami 16.000 korun, a minulý týden prodal své jediné holinky za 700 korun, aby rodina neměla hlad, když již hokynáři a živnostníci vůbec nemohou poskytovat další úvěr.

Tuto svou reportáž považují za nepatrný dokument pro historika, za nic více. Ale hlavně jde mi o okamžité alarmování všech, jichž se to týče! Konstatuji předem, a sice na adresu těch, kdož se snad radují z krachu kolektivistického experimentu, že jsem osobně přesvědčen o oprávněnosti této formy v nynější společnosti.

Drama se odehrává na jiném dramatu. Na počátku července roku 1945 je v úštěcké oblasti skupina lidí, příslých z pražských předměstských kolonií. Zejména jsou to lidé z Krče. Nejistil jsem dostatečně přesně, zdali do kraje již přišli s hotovým plánem o kolchozu či zda tento povstal na místě samém. Jeden z kolchozníků praví, (nemohu si to ovšem dobře ověřiti), že jim v Praze na směrodatných místech bylo řečeno, že chtějí-li se jako chudáci z kolonek míti dobře, aby se sdružili v kolchoznické družstvo. Nuže, nebudiž pochybováno o dobrém úmyslu dotyčných míst a osob. Po shlédnutí několika vesnic, kde již však majetek byl jednotlivci zabrán, usneseno skupinou zabrat celou vesnici, kde ještě nebyla půda přidělena českým lidem. Kdosi doporučil Dolní Chobolce u Úštěku, vesnici asi kilometr vzdálenou, na mizerné silničky, stranou státní silnice Litoměřice—Česká Lípa. Usneseno tuto vesnici zabrat a ihned následoval úder za pomoci ozbrojené moci. Napadá mi tu Stalinovo rčení, že užívání fašistické taktiky znamená její schvalování. Zkrátka, celá akce se podobala na chlup německým vzorům. Drama začíná tedy truchlohrou. Dosavadní starousedlíci, jimž byla dána desetiminutová lhůta a dovoleno vzít 15 kg zavazadel, nemohou jinak, než uposlechnouti. V 7 hodin ráno dějství začlo, v 9 hodin bylo vše skončeno. Námitky starostovy zamítnuty, odpor v zárodku znemožněn. Do rukou přichozích přichází krásná a bohatá ves se 120 ha velmi dobré půdy, chmelnice, lány bohaté úrody obilní, řepa a přes 4300 ovocem všeho druhu obsypaných stromů, nádherná to ovocná zahrada. Ráj. I když zde prošla vojska, a také čtyři Poláky leccos odnesly.

Je tu dostatečný živý, ale hlavně odborníky za skvělý uznaný mrtvý inventář, zejména strojový, který se neocíl v žádném inventáři. A dnes, kde to všecko je nebo v jakém stavu? Tak třeba brány na vláčení nalezeny na poli, zarostlé v zemi travou a plevellem. Stejně taliře vyoravače. Kolektiv nedostal již po měsíce vyplacenou mzdu za odpracované hodiny; jde o statistické částky a současně o napáchané statistické škody. Tak celkem jen maličkost: Nádherný, architektonicky pozoruhodný, starobylý, velký selský dům, stoletá dřevěná stavba s pavlačemi a balkony, podobá se dnes zřícenině. Na dvacet kusů dobytka tu zašlo. A přece si opovažují tvrditi, že hlavní vinníci nesedí jen v Chobolci, jsou na odpovědných místech, v úřadech, sekretariátech, redakcích. Ministr zemědělství Ďuriš má možnost na místě dáti vyšetřiti veškeré okolnosti a stížnosti, které vedly nakonec k rozpadu na komunistickou a sociálně demokratickou protifrontu. (V národním výboru je 6 soc. dem. a 6 komunistů.)

Budiž mi prominuto, nejsem ani vyšetřujícím komisařem, ani revisním orgánem nebo něčím podobným. Splňuji pouze svou funkci jako nezávislý novinář a spisovatel. Slyším hlas lidu a toho dbám. Nedám naprosto na takové věci, jako když mi vyšetřující policejní orgán třeba napoví, že neověřím-li si zprávy mnou veřejnosti sdělené, budu zavřen, v případě difference mezi sdělením a skutečným faktem. Má ovšem pravdu onen policejní orgán, když praví, že toho lidé moc namluví, ale když on jde vyšetřovat a ukáže odznak, dotazovaný ihned umlkne a již nic neví. To je jasné, lid mluví jen tehdy, když se nebojí. Problémy a podstatu věci vyšetřovat, to je věc celého aparátu a nikoliv v silách jednotlivce. Proto nechť si odpovědní činitelé v naznačených směrech laskavě vyšetří věc sami. Neváhám ani na okamžik říci tu své přesvědčení, že v chobolickém případě může také třeba jíti o vlezradu na ideálech, spáchanou opuštěním lidí, k nimž se dnes nikdo nehlásí a jichž bídy nikdo nedbá. Ale kdyby se byl experiment zdařil, to by bylo chlubení se cizím peřím! Jsem do duše přesvědčen, že nejmírněji řečeno, jde tu o neslýchané zanedbání povinné péče o ty, kdož se pokusili v lidové republice býti jakýmsi předvojem. Nemůžeme chyby kolchozníků, o nichž ještě budu mluvit, svařovat pouze na ně. To byla věc kontrolních orgánů, aby k neřádstvům nedošlo. Správné vedení a nutný dozor nad kolchozem není těžší záležitostí než třeba provoz prodejního, výrobního, či nákupního družstva.

Kolchozu ujali se lidé, kteří skoro vesměs neměli o zemědělství ani zdání, stejně tak o vedení knih, prodeji a nákupu. Zde bylo třeba dvou lidí: účetního, revisora a odborníka v otázkách zemědělských, oba vybavené dostatečnou pravomocí, dokud vše nebude takové, jak má býti. Našel se v sousední vesnici Zinoři odborník na slovo vzatý, rolník pan Václav Novák, a ten s velikou láskou a energií se ujal vedení a jemu jest co děkovati, bude-li letos kolchoz vůbec sklízeti. Podzimní práce zorganizoval dobře a každý ho chválí. Pan Václav Novák je lidovec, ale kolchozní myšlenkou byl tak zaujat, že vedle svého hospodářství se pokusil veškerou silou a vědomostmi o záchranu kolektivu. Jeho politické přesvědčení však nebylo vhod některým mužům v kolchozu, a tak pan Novák odešel, vlastně musel odejít. Byl tu druhý muž, mladý člověk, synek ze zámožné rodiny pražských patricií, Vaňha, který, nadšen kolchozní myšlenkou, věnoval veškeré své síly jako dostudovaný agronom, kolektivu, oral, vláčel, celé své vědomosti dal k dispozici. I on nakonec odešel. I zde jeho původ byl patrně jistou závadou těm, kdož myslí, že doktrínou se dá vše vyřídit.

A tak se vraťme k počátkům, k těm, kdož nejsou daleko od podnětu založení kolektivu. Byli to občané Šmíd jako vedoucí, jenž se dal titulovati též komisařem, původním povoláním kormidelník pražské paroplavby. (Jsem-li správně informován, zabral si zatím jiný pozemek v Trnobrazech, tedy o vesnici dál.) Předsedou kolchozu byl občan Rudolf Mikota, roznášec uhlí, a pokladníkem asi 70letý obuvník. Uvádím povolání těchto mužů příslých z Krče, aby bylo jasno, že k vedení zemědělského kolchozu nutně potřebovali odborného poradce. Pozdějšími pokladníky pc Aloisu Mikotovi jsou páni Šolc a Horák. Se všemi jmenovanými, snad, přišli jejich příbuzní. Chce-li někdo podrobnosti od samého počátku, udávám jako pramen pana Noska (?), člena NSB na nejbližší stanici.

Než vesnice byla zabrána a od Němců předána, přenocoval akční štáb v opuštěném autobusu. Dolní Chobolce čítají 41 popisných čísel, bydlo zde 220 Němců, lidí vesměs to zámožných nebo alespoň dobře situovaných. Dnes je zde kolem 100 osob, z nichž odvolilo 60. Tolik zde asi také bude plně schopných pracovních sil. Případá zde tudíž celkem na osobu asi 1.2 ha půdy. Po pěti měsících vlády komisaře Šmída následuje mladý Vaňha, který činil vše možné, ale poněvadž sem přišel přímo ze školy, zdá se, že neměl ještě dostatek praktického rozhledu. Pak

sem přišel muž, o němž kdekdo mluví pochvalně, řečený. Již pan Václav Novák. Po jeho odchodu jako čtvrtý vedoucí přišel na řadu pan Hladík. Jeho posice je málo záviděníhodná. Z doby, kdy zde zachraňoval pan Novák, je hož jsem, bohužel, nezastihl doma, a který jest všeobecně považován jako nejlépe zpravený informátor, otiskují zde koncept jeho nařízení kolchozníkům:

»Každý jest povinen jemu svěřené věci řádně ošetřovati a chrániti. Každá ztráta buď ihned oznámena a vyšetřena. Věci, t. j. stroje a drobné hospodářské nářadí musí být bezpodmínečně zítra v poledne vráceny na své místo. Každý kočí má svůj vlastní vůz, váhy, pluh, brány, vidle, lopatu, postroje na potah. To vše necht si řádně označit číslem a toto mi hlásí. Každý krmič ručí mi osobně za řádné krmení. Rezanka se bude dělat v čp. 2, odkud je každý krmič povinen rezanku si odvéztí, doma řádně namíchatí a krmití tak, aby dobytek měl zdravý vzhled. Tak jen může užitek všech stoupnouti. Starost o čistotu konví na mléko vezmou si na starost dvě ženy za kolektiv a zakazují přísně jakékoliv machinace s mlékem. Upozorňuji, že nikdy nestrpím zapřahati ráno po 7. hodině a v 11 hod. jíti s polí domů a pak v 1 hod. a v 5 hod. dost! Mlátit se musí od 7 do 11.30, odpol. 1—5.

Kdo se veřejně nebo stranou postaví proti, nechť ať si přijde pro peníze a vysvědčení. Tím okamžikem však je také škrtnut ze seznamu řádných a poctivých lidí.»

Potud prostý, svou jednoduchostí výmluvný dokument. Byl-li někdo vyškrtnut a tak dále, nevím. Jistě ale musil odejít poctivý Václav Novák. Rozhodně si počínal jinak, než komisař, který se projížděl na koníčku a jakožto bývalý kormidelník jim vedený koráb nevedl úskalími bez urazu. Nekontrolovaná kontrola je dnes již asi nekontrolovatelná vůbec, to je jedna z příčin všeho zmatku. Jak, to nechť jest co nejprísněji vyšetřeno. Nemohu ovšem psát o podrobnostech. Vyšetřující orgánové nechť se přímo na místě obrátí na mladého občana, který na podzim narukuje na vojnu a dnes jest písmákem, který si zapisuje celé dějiny nešťastného kolchozu. Tento muž sem přišel z ryziho idealismu, opustil své dobře placené místo aeromontéra s platem 7—8000 Kčs měsíčně, aby se zde účastnil budovatelské práce s platem určeným triumvirátem na Kčs 4.50 na hodinu, který pak byl Novákem upraven na 7.50 Kčs podle vydaných směrnic a, když byl Novák vypuzen, opět snížen na 5 Kčs. Ale i tyto ubohé platy nebyly osazenstvu kolchozu vypláceny. Za to však jsou zde zjištěny určité machinace s pracovními hodinami jednotlivců.

Kolchoznický montér míní: »Kdo sem přišel s ideály, ten byl za 14 dnů vyléčen.« Tento mladý muž má těsně před svatbou a nemá krejcaru... 4300 stromů je právě plno ovoce, přijde sadař a nabízí 150.000 Kčs na stojato a dává ihned splátku 50.000 korun a konto, není tu však nikoho, kdo by věc sjednal a zaopatřil tak lidem v kolchozu alespoň trochu peněz na ruku. Loni sem přišel jiný sadař, který odhadl úrodu na 200.000 Kčs. Byla mu tehdejšími funkcionáři, nevím proč, ponechána za 50.000 Kčs. Sadař pak prodával kolchozníkům kilo jablek za 15 Kčs a prý se v Litoměřicích vyjádřil, popleskáváje náprsní kapsy: Tady je 200.000 korunek, vydělaných na Chobolcích... (8 ha půdy zůstalo letos neobděláno.)

Nějaká kontrola knih, jak mi ještě s několika stran tvrzeno, nebyla provedena vůbec. Knihy kolchozníkům předloženy nebyly a mluví se dokonce i o vytrhaných listech z pokladních záznamů. Chuť do práce samozřejmě není, bez peněz a v nedostatku. Mluvim s nynějšími funkcionáři, kteří byli již na mnoha úřadech, aby se dovolali spravedlnosti a pořádku. Všude jim bylo všechno slíbeno, ale nic se nestalo. Vyšlete ihned komisi do nešťastného kolektivu, aby se zde vše dalo do pořádku, nejen v kolektivu, ale i na úřadech, u nichž kolchozníci marně volali o pomoc! Vypadá to tak, jako by ony úřady, o nichž se v kolektivu zmiňují, přímo měly zájem na tom, aby kolchoz a jeho existence vzaly za své!

Náznačkem chci zde jen napovědět několik úřadů a jmen, s nimiž kolchozníci jednali anebo jichž se dovolávali: ministerstvo zemědělství, pozemkový fond v Praze, pozemkový fond v Mostě, osidlovací úřad v Praze, v Litoměřicích a j. v. Střídají se tu jména pánů, kteří s vyslanci kolchozu měli přijít do styku, co a jak, nechť si snad nejlépe dá vyšetřiti přímo šéf ministerstva zemědělství. Posílali chudáky od čerta k ďáblu atd. Muži na kolchozu vám vše řeknou a vezměte si s sebou jako kontrolu veřejnosti třeba mne, nebo jiného nezávislého novináře. Je věcí zúčastněných na kolchozu, stoupců dvou politických stran, aby si zjistili, jaké chyby se vůči kolchozníkům staly se strany mohutného aparátu tiskového (mléčičího) a kontrolního (nefungujícího). Jediný kolchoz český a takový nezajem! Tolik knih a propagandy o kolchoznictví. A zde, uprostřed nejlíbeznější krajiny, jakou jsem kdy viděl, mohl býti zlatý důl. Jasně seznáte, již jsem to napověděl, že chyba není jen na kolektiv, ona větší je v aparátech úředních a stranických. Ručím za to, kdyby pan Novák se dnes ujal vedení kolektivu a byl mu přidělen veškerou mocí vybavený revisní orgán účetnický a pak, kdyby byl odstraněn komunistický a sociálně demokratický postoj skupinový, že by Dolní Chobolce se staly do roka vzornou podívanou a propagačním objektem socialistické myšlenky. Ale takhle? Dnes sem poslaly úřady dva úředníky, kteří počínají s vypracováváním parcellačního plánu na rozdělení půdy jednotlivcům. (Sláva oportunismu!) Dojde-li k tomu, pak nepřítel socialismu budou mít v ruce o trumf, a to velmi pádný, více. Tak nebo onak, kolchozníkům, vlastním soudruhům, nepřišla na pomoc dosud ani jediná brigáda, která by jim pomohla dáti do pořádku stroje. A jak by toho zde potřebovaly mlátičky, traktory a jiné drahocenné strojní zařízení! A pošlete sem ihned zvěrolékaře a konev petroleje nebo jiných prostředků na pomoc dobytčatům! A místo jediného banketu na oslavu nějakých dožíněk, s čímž každý bude souhlasit, pošlete sem ušetřený peněz na zakoupení chleba!

V Dolní Chobolci zaměstnávaly se v zimě ženy výrobou umělých lisovaných květin. Veliké peníze do obce za to přicházely. Stroje tu ještě jsou. I ukázky takových, těch odvodních kytiček pro brance nebo listí a květiny na pohřební věnce, jak je vidáváme za mrazu jako náhradu za květiny mrtvé přírody. I umělé vavříny tu jsou. Nedejte dopustit, aby tyto zde zůstale pohřební věnce byly položeny na hrob jednoho nešťastného kolchozu. — A komu onen nápodobek vavřínového listu? Koho tím ověnčítí? Kdo se o to zasloužil? Vidím před sebou celé procesí takto ověnčených »laureátů«!

A vyšetřující orgány prosím, aby nechodily za mnou ani do bytu ani do redakce či jinam, nechť jdou přímo na místo katastrofy. Já tam také ještě přijdu. Či, že by chtěly na dovolenou? Já také. Ale nepůjdu, věřte mi to, dokud takto i jinak musí trpět ti, jichž se stále dovoláváme: lid pracující.

Padla v Chobolci také věta: »Přišel sem člen NV se dvěma kufry a odjel se dvěma povozy.« Kdo byl na vojné ví, jak se trestá krádež na kamarádovi spáchaná.

Kdo však nepomohl vědomě poctivým kolchozníkům, není zářdem socialismu? Na schůzi s kolchozníky byla učiněna z jejich řad též zmínka o úmyslu rozpúlit kolchoz na polovinu komunistickou a polovinu sociálně-demokratickou. Nebylo by nezajímavé pozorovatí pak případnou zdravou soutěž obou marxistických skupin.

A na konec tak mimochodem slovným pořadatelům těch různých národních poutí dávám náryh: Sem zaveďte davy poutníků, aby shlédli zkázu díla, jež mohlo být velikolepým pomníkem socialistického programu. Zde pak nechť je nemilosrdně zasazena rána na pamětnou všemu plechovému řinčení a jalovému halasu.

doba a lidé

Edvard Valenta

Výchova k smrti

Nad stránkami dobré knížky »Než přijde naše léto«, kde popisuje Vladimír Štědrý život v táborech našich vojáků v Anglii, hluboce dojme vypravování o hladu po lásce. Byl to hlad po lásce k vzdálenému domovu, přirozený hlad po ženském úsměvu nebo doteku, ale nakonec prostě obecný hlad po lásce, nikoli přijímané, nýbrž rozdávané, hlad, který se posléze ve své nenasycenosti upial k zaběhlým psům, kočkám, ba i k vránám, myším a krysám, s nimiž se voják, snad se i trochu stydící za tento svůj cit, dělil o poslední zbytek sůcharu nebo čokolády. Voják, člověk, v jehož povolání je konečným cílem zabíjet, byť se toto zabíjení dalo proto, abys nebyl zabit sám a tvoji drazí nebo dobrá myšlenka, ten voják sténal touhou po rozdávání lásky.

Ve skutečnosti to není nic divného. Ti lidé se stali vojáky, když uhodila hodina, kdy se jimi museli stát; jinak byli vychováni k životu, k povinnosti sloužit lidstvu bojem za život práci, nikoli bojem na smrt zbraněmi. A cit, který nám je vstřípen v letech našeho dětství a jinošství a živen prostředím, ve kterém jsme byli vychováni, zůstává tak silný, že jenom vypětím rozumu a vůle může být za výjimečných okolností utlumen tak, aby propukal pouze ve chvílích od světa a od povinnosti odvráceného soukromí výbuchy tím bolestnějšími a přece srdce i statečnost tím výše povznášejícími.

Jeden známý záněný socialista, zrozený a vychovaný v honosném milionářském prostředí, kde slovo socialista znamenalo zhruba totéž co zločinec, svěřil se ve slabé chvíli, že dodnes ho k jeho přesvědčení o nutnosti spravedlivějšího rozdělení národního důchodu vede pouze rozum a vůle, kdežto po citové stránce zůstává k nemalému svému zoufalství k otázce »chudý a bohatý« docela hluchý, docela lhostejný. Tak nevyčísitelně byl jeho citový život prosáknut chybou výchovou. Dávno odeslé dětství vězí v něm pevně kořeny citovými, i když příští léta vzdělání a vlastního poznání hovořila docela jinak.

Což ovšem nejsou pravdy teprve zde objeované.

Sedmiletá dcerka jednoho známého si hrává se svými kamarádkami nejraději na popravu. Jedna panenka zavraždí druhou, děti pak popadnou provinilou panenku, provázek a kus dřívka, představujícího šibenici, provázek omotají panence kolem krku a pak se hádají, kdo bude katem. Panenka ujde potupné smrti obvykle jenom proto, že děti se o čest být katem porvou.

Slyšeli jsme také vypravovat v tramvaji o hře na zaplňování židů. K tomu je třeba garáže nebo nebo nějakého chlívku nebo prostě pokoje. Chlapci, určení rozpočítadlem za židy, musí dovnitř, a pak se tam pumpuje hustilčkou od bicyklu nebo auta jedovatý plyn tak dlouho, až řev uvnitř zmlkne. Židé pak vylezou a znovu se rozpočítává, aby zase jiný výherce mohl pumpovat.

Nikdy dosud jsme neviděli v hračkářských krámech tolik pušek, samopalů, děl, tanků, válečných lodí a jiných miniaturních zařízení na zabíjení lidí, jako dnes. V tramvajích klapou spouště pistolí v dětských ručkách, na nedělním výletě tu a tam ti zafíčí kolem hlavy náboj, vystřelený ze vzduchovky.

Dcerka přišla z biografu z představení mládeži přístupného, kde předváděli v aktualitách nějakou popravu. Nechtěla to vidět, ale bála se nehlédět na plátno, neboť předchozího dne viděla za jednou výlohou fotografie z popravy K. H. Franka, mimo jiné záběr na zástup lidí, hledících vyjeveně směrem k šibenici, až na jedno-

ho, který se odvracel a který byl v textu pod obrázkem nazván reakcionářem, s nímž se národ musí vypořádat.

V porevolučních týdnech jsem šel jednou v noci domů z práce, když tu proti mně vyskočili ze tmy dva lidé, nasadili mi pušky na prsa a vzkřikli: Ruce vzhůru! Učinil jsem tak. Čelem vzad! Pochodujte třicet kroků zpátky! Po třiceti krocích: Odhodte aktovku! Čelem vpřed! Třicet kroků směrem k nám! Doklady! Objevila se baterka. Přihlédnou, dvě děti, chlápce škole neodrostlí. Pravda, konali tu snad svou povinnost, kterou jim kdosi nerozumný svěřil; ale byly to děti s opravdovskými puškami.

Četli jsme zprávu o tom, jak děti navštívily vojáky, kteří jim ukázali, jak se zachází s dělem, při čemž byla projevena naděje, že každý náš chlapec se cítí vojákem a každé děvčátko soldatuškou.

Skoro nepovšimnuta prošla novinami před časem hrozná zpráva, jak nějaké dítě, číhající za sklepním oknem, zastřelilo odtud průvodčího, stojícího na plošině, a potom si vzalo život.

Nad obrazem, sestaveným z této namátkou vybrané mosaikové triště, je snad dovoleno trochu se zamyslet. Je pravda, dávno je ta tam doba, kdy jsme tleskali rollandovskému pacifismu a kdy, připomínajíc si žebříček Konfuciův, stavějící povolání vojenské na příčku nejnižší, nejvíce hodnou opovržení, skoro s nechutí jsme se odvraceli od každé uniformy, a čtouce o rozpočtu ministerstva národní obrany, odkládali jsme noviny s trpkou nevolí. Posledních deset let nás více než dokonale vyléčilo z této pošetilosti. Národ, který žije tam, kam ho praotec Čech zavedl, a který zde žije naďto v polovině dvacátého století, musí být věru národem bojovníků, ať už k tomu zjištění připojíme podle své letory dodatek »bohužel« nebo vůbec nic. Což znamená: Jednak výchovu vojenskou a jednak předvojenskou.

Rozdílné mohou být názory na způsob této předvojenské výchovy; to jest: kdy a jak.

Každé dítě, i sebe méně vnímavé, pozná velice brzo, že ten, kdo má v ruce pušku, má větší pravdu než ten, kdo má jenom holé dlaně; kdo má automat, má víc pravdy než držitel pouhé pušky; a tak dál, až nakonec má majitel atomické pumy pravdu větší než všichni ostatní dohromady. Ve věku, kdy do lidského srdce vniká a vyvíjí se cit, který lze v pozdějších letech tak obtížně vyvracet z kořenů (což Němci pochopili ze všech nejlépe), v tom věku se děti lidí, vybojovavších strašný boj proti názoru, že moc je právem a pravdou, vracejí znovu k tomu pekelnému semenu, nadto zalévanému zkriveným poznáním, že smrt není nic hrozného ani zlého, že tedy není ničím závažným ani odnětí života. Neodvažujme se namítat, stojíce nad tímto obrazem, který sami vykouzlujeme, že je přece nesmírný rozdíl mezi bojem útočným a obranným a mezi smrtí zločince a smrtí nevinného. Jak může dítě, které je k tomu všemu svým neusměrněným živočišným pudem vždy útočné, cítit-li svou převažující, jak může postřehnout přejemný rozdíl mezi útočnickem a obráncem, když i my dospělí se o to přeme po každé válce i před ní? Co může dítěti znamenat poprava i tak strašného zlosyna, jako byl K. H. Frank, nebo dokonce nějakých docela neznámých zrádců, k jejichž zločinům nemá nejmenšího citového vztahu, neznajíc skutkové podstaty? Co jiného než prostou popravu, odnímání života, zabíjení, zajímavou podívanou, dobrý vzor příštích dětských her?

Ve školské reformě, odpovědné nejenom za příští vědění lidská, ale také za příští lidská srdce, bylo jistě pamatováno i na správný způsob předvojenské výchovy našich dětí; na docela jinou cestu, než je tato, temná a bludná. Jistě bylo objeveno, že dobrou cestou k předvojenské výchově je především cesta ke zdraví, tělesné odolnosti a statečnosti, ke smyslu pro počestnost, spra-

vednost, rovnost v právech i povinnostech. Vlast jistě nezůstane dětem jenom mlhavým pojmem jakéhosi území s městy o tolika a tolika obyvatelích, s tak dlouhými řekami, tak vysokými kopci, tak vyspělým průmyslem a zemědělstvím. Zajisté budou vědět, že ji mají netoliko milovat, ale hlavně proč. Dějepis je jistě nezatíží tak podivnými vědomostmi a nevědomostmi, jako zatěžoval nás, kteří dodnes víme, kdy byla bitva u Xeres de la Frontera nebo u Moháče, nevědouce však, kdy objevil Newton gravitační zákon nebo Mendělejev soustavu prvků a ve kterém století žil Johann Sebastian Bach. Nebudou spatřovat nedostupné vzory v Alexandru Velikém, Caesarovi, nebo Napoleonovi, jako my v těch klackovských letech; pidimužičtí těchto vojevůdců bude před nimi rozestřeno ve své malosti vedle obřích postav Shakespeareovy, Rembrandtovy, Beethovenovy, Lincolnovy nebo Leninovy. Otec, který koupí svému synkovi pistolku nebo válečnou loď, bude jistě v nevážném stínu proti rodiči, který za tyto peníze přinese domů knížku, lístek do divadla nebo šachovnici.

Snad bude leckdo skličěn obavami, že děti takto nechlupácky vychované budou špatnými vojáky. Odvažujeme se věřit, že lepšími, neboť prostá povinnost je mnohem slabší zbraní v boji, než láska. V době, kdy mladý člověk konečně svlékne civilní oblek a dostane po prvé do rukou pušku nebo bitevní letadlo, bude jeho citový život už tak usměrněn, aby v tvrdé nezbytnosti výchovy k boji na život a na smrt nespátrával dobrodružnou samoučelnost. Němci vychovávali své děti k vojáctví a k nevážnosti života od plének; přes tento způsob předvojenské výchovy byli rozdraceni vojáky připravovanými k své povinnosti cestami docela jinými. Vlná většina našich barikádníků dokázala, že držet pušku a střilet z ní je daleko snazší umění, než vědět, proč střílím a zač jdu na smrt. Není potřeba tanků z hračkářství ani fotografií poprav k tomu, aby, přijde-li hodina, stály naše děti v boji proti nepříteli vnějšimu nebo útočnickovi proti novému řádu na správné straně barikád. Ti ostatní, dětští vojáci a dětské soldatušky, budou snad také dobrými bojovníky. Jde však o to, zda se dovedou už při pouhé představě rodných hor hnát proti nepříteli nejenom s puškou, ale taky s mnohem mocnějším hladem po lásce a ke všemu, co s ní souvisí a jí je posilováno; a zda se dovedou rozdělit o svůj poslední suchar s hladovou vránou nebo krysou.

otázky a odpovědi

Korespondence dvou občanů

Milý příteli, děkuji Vám moc pěkně za přání k jmeninám. Vim, že se zlobíte, proč jsem Vám nepsal. Neomlouvám se tím, že mám stále značné množství práce, ale tím, že prožívám krizi. Mám síce nervy již značně uklidněné, ale různé okolnosti přinášejí nárazy, které nikterak nepřispívají mému zdraví, zvláště proto, že nejsem povrchní ani flegmatický, ale příliš rozebírám do nejkrajnějších důsledků jednotlivé události. Válka má velký podíl na tom, že nejsme jeden druhému bratrem, ale sobcem nad sobce, bez sebe menší příčiny a k tomu ještě z velké části podněcování k větší intenzitě v tomto směru. — Divil jsem se vždycky při čtení historických děl a naší historie vůbec, co a jak bylo možné, a dnes, kdy to prožíváme, vidím již jak a proč. — Proč máme být rozdělení jako národ na několik stran, směrů a proudů, po tak velikém utření duševním a tělesným po dobu okupace, po zkušenostech a znalostech naší historie? Proč se nemůžeme dohodnout v klidu jako lidé skutečně civilisovaní s vysokou kulturní úrovní? Či je to jenom na papíře, že jsme na takové kulturní výši? Spěje lidstvo skutečně k šťastnému rozvoji? Dále pak se píše v novinách a mluví na schůzích: »Pravda!« Při srovnávání referátů v novinách a v ča-

sopisech jsou takové nesrovnalosti, že skutečně nenajdu, kde pravda je! Či není jenom jedna pravda? Jak mám potom něčemu a vůbec věřit v poctivost a pravdu, když poznávám tyto rozpory o pravdě a poctivosti. Tak přemýšlím, rozebírám to, tím pak více přichází deprese, která mi nikterak nepřidává chuti k iniciativnímu životu a radosti z plodné práce, jejíž výsledky byly mně vždy vzpruhou k ještě většímu vypětí sil. Zdá se mi, že ten, který má široké lokty i svědomí a dobrou vyřídilku, má úspěch všude a v každé době, kdežto poctivec od kosti, bez faleš a postranních úmyslů, ohotný pracovat pro svůj národ nezištně a poctivě je nejen odstaven na vedlejší kolej intrikami a záštim, ale každým prostředkem, který se k tomu účelu hodí, a jeho život je soustavně otravován. Jsem snad přecitlivělec — snad nechápu dobře běh života, ale jedno vím určitě, že jsem měl vždycky snahu a pracoval jsem k tomu pomoci všude tam, kde bylo práce a pomoci třeba, a z největší části ke své hmotné škodě vlastní. Zdá se to iluzorní v dnešní době a v dnešním chápání života, jak to vidím kolem sebe, ale je to skutečnost. Dnes vím, že takovým lidem jako jsem já, říkájí všelijak. On to dělá všechno moc poctivě! S ním nic není! Díky Bohu, jiným už nebudu, neboť jsem se nenaučil mazanostem současného života. Ale i to snad je mi na škodu. Píši Vám to proto, že se mohu vyzpovídat někomu, kdo mne dobře zná a kdo mi porozumí, jaké duševní boje prožívám.

Ne snad k vůli své osobě, ale k vůli lidství vůbec a našemu národu zvláště. Jsou-li naše cesty rozličné, cíl máme jeden, zvýšiti životní úroveň pracujících vrstev národa. Proč si házíme jeden druhému na tyto cesty neklacky, ale klády? A tak jsem velmi často v duševním rozpoložení, že jsem sám sebou nespokojen, ale nemám ani chuti k životu.

X. Y.

Milý příteli,

děkuji Vám za Vaše psaní. To, co proděláváte Vy, prodělal jsem také já a prodělává v dnešním světě mnoho lidí. Je to přerod — revoluce i duševní, dostali jsme se do slavného století, do nové epochy, o které budou vyprávět dlouhé věky. Ty teprve usoudí a rozsoudí, kdo měl pravdu, a pravda se pak ukáže sama, sama vyplave, jako olej nad vodu. Dnes je to, žel Bohu, u mnohých jenom moderní heslo, o které se opírají zhusta právě ti, kteří to sami nevěří. Z toho si nesmíme nic dělat, nesmíme to brát tak vážně a tragicky, ovšem s nadějí a vírou, že i když my nevítežime, přece jsme průkopníci pravdy a že zvítězí ti po nás. Je tomu tak od věků. Bylo to v naší obrozenecké době, ve které přiléhavě praví dr. Brauner: »Kdo chceš vlastní vděk si získat, přiznej doby nehledej!«

Vavřínový věnec patří tichým pracovníkům. Oni jsou článkem řetězu celého světového chodu, ať je to jen v rodné nebo obci, národě a světě. A právě nejmenší, co si slávy nejvíce zaslouhují, po ní netouží, nevolají po ní, pracují tiše a klidně, jako soumar točí mlynské kolo, čistíci stok zabraňují svou prací nákazám, hlubiči studní nebojí se otravných plynů, ti, co prokopávají železniční tunely a v hloubkách mořských objevují nám novou, dosud neznámou živnu. Ti, co pracují neslyšně v kancelářích u fádnic číslic a hledají pořádek, to jsou praví titelové pravdy. Ti zaslouhují vavřínový věnec práce a pravdy.

Chťtí na světě vděčnost a pravdu! Ty zemřely hned při narození a žijí tajně jen v těch poctivých dělnících. Ti ostatní tvoří stafáž. Ale všechno tak musí být. Ti první i ti druzí. Ovšem, ta země je šťastnější, která má většinu těch prvňáčků než těch druhých.

Moudrý abé Dobrovský, svobodný zednář, měl tři přísloví, podle nichž, kdo to dovede a jich se drží, proplyje hladce životním mořem.

1. Noli parlare contra dominum prelatum! Nemluv nikdy proti svému představenému!

2. Facias officia tua talitēr, qualiter! Dělen jen tak, aby tě nevyhodlil!

3. Sine mundum vadere, sicut vadit! Nech svět jíti světem, nestarej se o jiné, starej se jen o sebe!

Zde máte pravdu!
Ale kdo je poctivý a nesnese lež ani faleš, tomu je na světě těžko!

Jediná útěcha je, že člověk není sám a že je, jak jsem nahoře řekl, i když není vítězem pravdy, tedy jejím průkopkem. To nám musí zatím stačit.

Zdraví Vás srdečně Váš

R. P.

dopisy

Nad současnými procesy

Vážený pane šéfredaktore!

»Dnesek« je svědkem toho, kterak nepřehledné řady Čechoslováků se dneska trápí nad tím, zda si tito během války zkolabovali, či nikoliv.

Co jsem dělal až do května 1945 o tom se nebudu a nechci šířit. Neboť v nynější době, jak trefně vystihl jeden dobře známý politik, se doslova roztrhl pytel se zásluhami. A tu sluší podotknout, že láska k vlasti by měla být pro všechny velkou, tahnou láskou, se kterou se na trh chodit nesmí. — Zkrátka a dobře, můj osud byl celkem všední. Nedotáhl jsem to ani na zavření. Také jsem nedosáhl vyšších, pozemských důstojenství. Pracujeme a žijeme bez pozlátka jako takoví obyčejní lidé, jak o nich psal Karel Čapek. A jsme vděční Pánu Bohu i osudu, že jsme přežili bědné doby, že máme svobodnou republiku, své domovy v ní a za práci kus vonícího chleba.

Denně zasedá národní soud. I mimořádné lidové soudy a trestní komise okresních národních výborů jsou v permanenci. Oddělují zrno od plev. Leč nesoudí toliko soudy. Často jejich funkci předem přebírá tisk i někteří jednotlivci. Stane se, že tyto činitelé leckdy strhnou i ulici, což je zjev více než povážlivý. Vláda by neměla nečinně přihlížet. Máme přece nezávislé soudy. Odsuzující kritiky měli by se rovněž vystříhat především všichni ti, kdož do bližšího styku s hrůzovládou nacismu nepřišli. Znají ji jen z vypravování. Mnozí političtí předáci měli vůbec obrovské štěstí, že se dostali za hranice. A opět největšími miláčky Štěstěny stali se ti z nich, kdož se zavčas dostali do okruhu pana presidenta republiky. Je přece notoricky známo, že národ ve svém celku musel zůstat v rodné zemi. Musel vydržet, aby mohl žít. Musel přecházel proklouzávat, musel i nasazovat masku, musel však, když nebylo již jiného vyhnouti, svát se a jít třeba na popraviště s hlavou vzhůru. Jak jasné a prosté — a jak současně i sporné!

Jako právník sleduji se zájmem, vážený pane šéfredaktore, všechny velké, politické procesy i činnost některých trestních komisí. Snažím se o rozeznání práva a bezpráví. Hranice mezi nimi je zhusta téměř nezatelná. Jest však! A pohybuje se u našeho svědomí. Víme, že soudit musíme, neboť souzení ono je projevem našeho nesouhlasu s tím, co bylo. Jsou však všichni mravně povolání k tomu, aby odsuzovali? Ožehavost všech politických soudů nikdo popírat snad nebude. Víme, že se těžko zažívá, co se těžko jedlo. Avšak opakujeme si stále, že definitivní posudky o rozsudcích této doby nebudeme si činit my, dnes žijící lidé, nýbrž generace, naše i v celém světě, jež přijdou po nás. S jejich celkovým posudkem vejdem do dějin. Naše dosavadní dějiny jsou nesporně slavné. Svět to uznává. A to nás zavazuje všechny k objektivnosti a uvážlivosti. Musíme se nechat vést jak rozumem, tak i citem pro spravedlnost.

Jsem Vám v hluboké úctě oddáný: Dr. Gustav Kozák.

Obrazy z periferie republiky

Vážený pane redaktore!

Páně Marešova reportáž z periferie republiky přivedla mne k návrhu, abyste spíše než únavným debatám a novopečenými ideology a dialektiky věnoval více drahocenného místa ve Vaší revui problémům našeho pohraničí. Zprávy odtud jsou buď jen groteskními ukázkami nerespektování a počinání mnohých našich lidí nebo tirádami na úspěšnost v osidlování a ve zmáhání všech potížích. O tom, co leží mezi tím, o úmorné plánovací práci a jejím provádění, o popudech, jež by daly uvěřit, že se neexperimentuje, nýbrž skutečně buduje, není ani slohu. Tento konstruktivní zájem o blaho národa a státu v denících našich politických stran takřka neexistuje.

Pofádají se sice oficiální zájezdy vládních činitelů s patřičným průvodem, ale tito lidé, štvání sem a tam, dopravdy neuzijí nic, co by je nutilo k vážnému přemýšlení. Není to zcela jejich vlnou, jsou otroky svého povolání, nutilo je obhlížet novodobé Potěmkinovy vesnice a la výstava »Nejdecko republiky« v různých obměnách, skutečnosti tak často neodpovídajících. Jakých poznatků musel by nabýt vládní činitel, kdyby naše pohraničí navštívil na zapfenou, tu na den, tam na dva? Pouhé pozorování, natož zcela prostý styk s lidmi, muselo by mu nahradit velké spousty učesaných relací. Jak méně růžově by se mu musela levit celková situace v pohraničí v přítomnosti! A s jakými obavami by musel hledět do budoucnosti, kdyby mělo zůstat vše tak, jak je!

Uvedu jen zcela málo poznatků ze služební cesty do Nejdku a okolí.

Město s dříve takřka 10.000 obyvateli, dnes sotva s několika sty Čechů, ale s plným počtem národních správců. Jejich počet rovná se přesně počtu motorových vozidel, projíždějících sem a tam. Apropos, zajímalo by mne vědět, kolik z nich má řádný příděl benzínu a kolik ho spálí nad stanovený příděl. Nejsm nadarmo bývalým motoristou, aby mně dělalo potíže odhadnout

dosti přesně, o kolik litrů okrádá každý z nich (ať již za peníz nebo za průslužbu) veřejný zájem. Problém tkví jediné v tom, že tak velká kvanta obhospodařované tekutiny mohou být dle fraudována. Ostatně, toť problém celostátní! Dělnictvo a pomocný personál takřka všude většinou Němci. Okolní vesnice buď vysídlené nebo právě v odsunu, přirozeně takřka prázdné. Nejhorší však, že nikdo nepřichází, a když, tak jen na krátko. Pod nebi drsné, mravy také, zejména ve večerních hodinách, kd' určitá část českého osazenstva je nejmilejší do té doby, dokud není přemožena kofalkovým Bacchem. Město, visící ve vzduchu prázdné.

Státní lesní správa (cca 6000 ha) se čtyřmi lesními úředníky kteří les takřka vůbec nevidí, neboť musí kazit papír denně d 20 - 22 hodin. Hájenky většinou neobsazené, zbytek lesního, na prosto nedostačujícího personálu — Němci, na odsunu. Lesní dělníci, dřívě Němci, nyní žádní. Zalesňovací plánovací komis přidělila právě této správě dalších 10.000 ha k zalesňování. A to je vše! Nejsou semena — zatím — a lidé — nebudou asi vůbec. Chybí ovšem také potahy atd. Jeden z hájních — západovec — ženatý, bude asi nucen odejít, neboť při panující drahotě, ze jména dovážené zeleniny a ovoce a pod., nelze s 1850 Kčs mě sítě vydržet. Abertamy, dřívě 2000 obyvatel, dnes jen 150 Čechů, opět národních správců, nějaký finanční strážník, pošták atd., čímž osídlení končí. Světověznámá výroba rukavic pro naprostý nedostatek koží a dělníků stojí. Hlásící se nakupovač z USA, Anglie, Švédska a Dánska odjeli s nepořízenou. A tak by bylo možno pokračovati dále.

Zkrátka, problém pracovních sil, a to nejen zde v tomto koutku, ale vůbec v celých západních Čechách s velkými lesními komplexy. Je totiž sehnat horníky, kteréžto zaměstnání je dnes opřádáno aureolou, natož dřevorubce. Výhodou pro tento kraj je, že je jen málo napaden kůrovcem, jinak by to byla katastrofa.

Protějšek celkem nepatrný, ale příznačný. Byl jsem před ¼ rokem v Pohořanech v severomoravském pohraničí za osobní záležitostí. Na obec o 100 číslech, spravované za I. republiky i za okupace jediné starostou, má dnes v kanceláři místního národního výboru mladíka a děvče. Ze ne samotné, lze bezpečně předpokládat. A od tohoto skvěle dotovaného personálu nemohu dostat od listopadu m. r. odpověď na podání. Ze těžko se odpovídá tam, kde předměty, vedoucí k podání, byly rozkradeny, i samozřejmě, ale pro účel tohoto dopisu vedlejší.

Na jedné straně naprostý nedostatek sil, na druhé restruktivní mražení jimi. Což je opravdu zapotřebí tak zbytečně samosprávy? Škoda té práce, vedoucí k hromadění sil více méně neproduktivních, chybějících pak ovšem tam, kam svým přirozeným určením náležejí. Jen nepatrné příznaky svědčí o uvědomění vedoucích činitelů, že bude třeba něco radikálně podniknout. Je sice po volbách, ale zdá se, jako by strany se šikovaly k novému nedalekému volebnímu boji o moc, čerta se starající o stav národního společenství, jež jim jediné jejich existenci umožňuje.

Je nezbytné třeba, a to ihned, omezit počet veřejných a samosprávních zaměstnanců na minimum a naložit jim práci vrchovatě. Dát jim omlou odpovědnost se všemi z této plnoucími důsledky, ale samozřejmě je také velmi dobře honorovati. Takto se jen opakují chyby z první republiky. Stejně naléhavě nutno převést všechny ostatní zaměstnance tam, odkudž zhust přeběhli, zařadit do práce další, a hlavně nedopustit, aby celá řada jiných zaměstnání předstírala a jen z ovoce práce ostatních žila. Pozná se asoň, kolik plev je skryto v zrní. Nespoléhat se na repatriované krajanů, přicházejících často z lepších poměrů, když praxe v používání jejich znalostí je na hony vzdálena slibům, jimž agenti nešetřili. Jest zde ještě lidí dost, jež je vytáhnout na světlo boží.

Tož končím svoje povídání v plném pochopení státě p. M. reše, ježmuž přes všechno odhodlání k smíchu, zůstalo po ná vštěvě našeho pohraničí hořko v srdci jako mně. A nebude lépe, dokud se naše vláda do toho vážně nedá. Oddalování císařského řezu, jenž naši republiku může jediné zachránit, nebudou nikdy přivedeno na svět nové, čilé a životaschopné Československo.

Zdraví Vás, p. redaktore,

J. R.

K anketě »Vysokoškoláci a pracovní povinnost«

Vážení redakce!

Je nás starších studentů jistě dosti, kteří jsme neměli možnost přežít válku v teple nějakého zásobovacího úřadu, nebo v kanceláři strýčkovy továrny či obchodu. Byli jsme, totálně nasazováni do všech možných podniků a k nejrůznější práci v celém Německu. Na studium, které jsme musli opustit, nezbylo nám těch šest roků času. Mnozí jsme se oženili, každý měl k tomu jistě nějaký důvod, mnohý proto, aby své děvče zachránil před odesláním do nenáviděného reichu. Protože státní stipendium není příliš úměrné dnešním cenám a protože každý nezádobně situovaný rodič, zůstal mnozí otcové rodin čechy vysokoškolského v dosavadním svém zaměstnání a věnují studii všechny své volné chvíle, včetně skrovné služební dovolené. Místo tento moderní typ studenta, který nežádá pomoci ani od státní, ani od nemajetných rodičů, také opatřovat potvrzení, že pracoval v dolech?

Myslím však, že by bylo zajímavé zjistit, od jakých studentů pocházejí odpovědi, svědčící pro pracovní akci, a od kterých proti. Domnívám se, že student, který chce skutečně studovat, a to nikoli věcně, musí se návrhem SVS cítit zaskočen, a má dojem, že na pracovní akci se usnesli mládenci sotva dospělí, kteří ještě sami neměli příležitost poznat prázdniny skutečného vysokoškolačka, vyplněné soustředěným studiem látky v uplynulých semestrech probrané, nebo nějací ti t. zv. věční studenti, kterým na semestrech nezáleží, jen když táta platí. Pro takové odbíhání od práce může být jen člověk, který má před očima vidinu bezstarostných prázdnin středoškoláckých. Pokud se týká některých osobností mimo okruh vysokých škol, které studentům doporučují, aby šli poznat skutečnou práci, tím je škoda něco říkat a zbytečné je přesvědčovat. Jsou to často lidé, kteří o práci na vysoké škole a vůbec o práci duševní nemají vysokého mínění.

Dovolil bych si jen doporučit, aby se konečně přestalo s typicky protektorátním moravcovským zařazováním českých vysokoškolačků do kdejaké nepříjemné práce, do které se těm povoláním nechce; zvláště aby byly napřed odstraněny důsledně volné soboty a modré pondělky mnohých pracovníků, pobírajících lístky pro těžce pracující. *Josef Vojtek.*

Slovenský student odpovídá studentu českému

Věfavažený pán redaktor,

s velkým záujmom prečítal som si v 14. čísle Dneška, čo hovorila vysokoškolači o pracovnej povinnosti v baniach. Ich náhľady sa veľmi rozchádzajú a je zaujímavé, že práve zástupcovia tých, ktorých štúdiu je bez debaty najťažšie a najnamáhavšie — medik a technik — stavajú sa k pracovnej povinnosti odmietavo. Niektorí by mohli namietat, že je to záležitosť, týkajúca sa výhradne vysokoškolačkov českých, resp. vysokoškolačkov, študujúcich na vysokých školách v zemiach historických, ale vzhľadom na jízlivú poznámku kolegu J. R., poslucháča právnickej fakulty, dotkla sa záležitosť vysokoškolačkov na Slovensku. Dovoľte mi, pán redaktor, aby som sa svojím listom obrátil priamo na menovaného kolegu.

Milý kolega J. R.!

Vopred Ťa ujistujem, že nie som fašista, hlinkovec, reakcionár ani odchovanec Svoradova. Nedemonštroval som proti Tartuffovi, lebo náboženstvo nie je pre mňa problémom, ani som na bratislavskom ihrisku nedemonštroval proti Čechom — podotýkam proti tvrdeniam čiasť slovenskej tlače, že to skutočne protičeské demonštrácie boli a je prinajmenšom hlúpe priravnávať ich k vtrhnutiu divákov do ihriska v Prahe, lebo tu bol jeden základný rozdiel. Dajú sa pochopiť, i keď nie ospravedlniť výčiny na ihrisku. Tie boli približne jednak v Bratislave i v Prahe. Ale anglických hráčov nemusela chrániť polícia pred zúrivým davom ešte niekoľko hodín po zápase a na letisko ich iste nemusela z bezpečnostných dôvodov odprevádzať čata vojska a policie. Nie je však cieľom môjho listu zaoberať sa predvolebnými a povolebnými výčinnými na Slovensku. Chceme Ti, milý kolega, povedať niekoľko otvorených a úprimných slov na Tvoju poznámku v 14. čísle Dneška: »Jest si přát, aby si slovenští vysokoškolači nakopali pro svou potřebu uhlí sami, aby jim je nemuseli kopat jejich čeští kolegové.« Vopred podotýkam, že nepoznám terajšie pomery v Čechách a že všetko to, čo uvádzam, týka sa výlučne pomerov na Slovensku, že si nenarokujem právo hovoriť v mene svojich kolegov, ale hovorím výlučne za seba.

Slovenský vysokoškolač stál vždy spoločensky hlboko pod vysokoškolačkom českým. Snáď si to zaviniť čiastočne sám, ale to nič nemení na skutočnosti. Tu sa pozerá na vysokoškolačka ako na človeka, ktorý nič nerobí, ergo nič si nezaslúži a nič nesmie žiadať. Nič som doteraz od štátu nedostal, okrem možnosti štúdia, a to nepokladám za dar, lebo je povinnosťou a konečne tiež záujmom štátu, aby sa o akademický dorast postaral. Nedostal som doteraz žiaden mimoriadny prídok UNRRA, ani jednu americkú cigaretu, nedostal som poukaz na topánky, ačkoľvek som si podal žiadosť už skoro pred rokom, keď som sa vrátil ako vojak zo zahraničia. Nikto sa nestará o to, či mám kde bývať, či mám čo jesť, či sa mám do čoho obliecť. Stal som sa až do dokončení štúdia príťažou spoločnosti, nepohodlným a zbytočným elementom, o ktorom nechce nik počuť. Každú časovú stratu pri štúdiu si musím do haliera zaplatiť sám, resp. moji rodičia. Po promocii dostanem potom v nemocnici 1800 Kčs a budem predsa snáď robiť prácu aspoň tak odbornú a zodpovednú, ako ten, čo mieša maltu a dostáva za to 12.50 Kčs za hodinu. Ale bude sa na mňa pozerat so záviatosťou, lebo budem pánom, pánom s polovičným platom nekvalifikovaného robotníka. To je skutočnosť a perspektíva do budúcnosti. A teraz robotník po čas svojej dovolenky pôjde na rekreáciu do kúpeľov a ja mám ísť po skončení školského roku, často viac vyčerpávajúceho ako najťažšia práca fyzická, kopat uhlie do bani.

Zdrazžňujem, že nezávidím robotníkovi jeho plat, jeho rekreáciu v kúpeľoch, jeho sociálne postavenie. Pochvívam robotníka si toto všetko plne zaslúžiť. Ale závidím vysokoškolačkom v cudzine. A za takýchto okolností mám obetovať semester?

Ešte jednu otázku mi dovoľ. Myslíš, že je na mieste stále zdrazžňovanie neodškriepiteľnej skutočnosti, že len dodávky

určitých produktov z Čiech umožňujú hladký beh života na Slovensku? Väčšina z nás je si toho plne vedomá a »tobé-li kdo dobře čini, vpiš to v listy mramorové«.

Srdečně Ťa pozdravuje

Václav Pilný, poslucháč medicíny,

Bratislava 1. júla 1946.

Před Havlíčkovým jubileem

Vážená redakce,

myslel jsem, že diskuse o tom, zda dobrým novinářem může být jen ten, kdo vydává svoje noviny, je mojí odpovědí a poznámkou redakce skončena. Zatím však iste uveřejnili ještě poznámku kolegy Kuzmy a poučení studujícího Víta Zemana, což mě nutí k tomu, abych podle zásady: »Budiž slyšena i druhá strana«, požádal Vás za uveřejnění odpovědi.

První podmínkou každé polemiky je, že ten, kdo chce na něco reagovat, si řádně přečte, nač chce odpovídat. Studující Vít Zeman mohl si svoji poznámku ušetřit, neboť jsem ve své odpovědi nevypočítával, do kterých novin Havlíček psal nebo ve kterých byl zaměstnán. Argumentoval jsem jen, že Havlíček mohl novinářsky působit, než by sám byl vydavatelem novin.

Lituji, že se musím bránit proti neodůvodněným soudům kolegy Kuzmy, kterého jinak znám jako člověka čestného a statečného (na valné hromadě Svndikátu na Barrandově měl odvalu vystoupit veřejně na moji obranu proti všem kolegům z Melantricha, jehož byl tenkrát redaktorem). Kuzma nemá pravdu, tvrdí-li, že nejsem novinářem v tom smyslu, v jakém si tvůrčí novináře představujeme, a že jsem jen novinářským odborářem.

Práce novinářova má jednu výhodu a jednu nevýhodu: »nechává za sebou stopy«. Výhodou je, že co jsem otiskl, nemůže mi nikdo upřít, neboť buď to mám uloženo nebo je to v některé knihovně, nejspíše univerzitní. Nevýhodou je, že to, co kdo otiskl, nemůže za přít a to se mstí nyní aktivistickým novinářům.

Začal jsem svoji novinářskou činnost příspěvkem do Duškovy »České stráže«, orgánu strany pokrokové, pokračoval jsem pak v »Realistické strážce«, a v Nejedlého »Varu«. Dne 1. června 1920 vstoupil jsem do redakce »Času«, kde jsem byl krátký čas nočním redaktorem a pak referentem o soudní síni. Dlouho jsem bojoval společně s některými kolegy v redakci za podpisování nebo aspoň šifrování článků redaktory. I když podepisování a šifrování začalo dosti pozdě, pamatuji se přece na několik svých významných článků.

V »Národním osvobození«, kde jsem byl od vzniku do zániku v roce 1939, psal jsem nejprve referáty ze soudní síně, pak ze senátu a zemského zastupitelstva a konečně jsem psal a řídil rubriku státní zaměstnaneckou, která měla nejlepší pověst. Vedle této povinnosti psal jsem z vnitřní potřeby ještě asi jednou týdně úvodník politický. Bylo jich za 15 let hodně.

Vedle toho psal jsem politické články a glosy do »Nové svobody«, »Útoku« a »Činu«. Do »Činu« jsem psal týdně úvodník, což může potvrdit redaktorka Marie Majerová. Těchto politických, nebo jak se nyní říká tvůrčích článků bylo několik set. Mimo to jsem psal články právnické do Všehrudu a do Wetrova časopisu, novinářské odborné články do Věstníku novinářů, časopisu politické školy a do Butterova »Ducha novine«.

Od květnové revoluce, kdy jsem se ujal práce v Tiskovém odboru, napsal jsem do »Čile« a »Práva lidu« (vedle své práce úřední) více tvůrčích článků a glos, nežli některý jiný ze 70 procentních novinářů, označovaných za novináře tvůrčí.

Nejsem tedy »novinářem« v uvozovkách, jak soudí kolega Kuzma; svoje bohaté tvůrčí novinářství mohu prokázat doklady. Ovšem za okupace jsem tvůrčí novinářskou činnost nevyvíjel. Nechtěl jsem psát pro okupanty.

Je s podivem, že starší novinář, jako je kolega Kuzma, má buď špatnou paměť, nebo málo četl, či měl malý výběr časopisů. Zlou vůli mu nechci připisovat. Pak ale mohl sáhnout k některému slovníku.

Odmítám tvrzení kolegy Kuzmy, že bych se dovolával Havlíčka jako svého patrona. Mluvil jsem o Havlíčkovi jen proto, že o něm v č. 12. mluvil F. Peroutka a jen abych dokázal, že nevinář nemusí býti současně vydavatelem novin, aby byl dobrým novinářem.

Jan Hrabánek.

listárna redakce

O procesu s protektorátní vládou podle zákona psátí nemůžeme, dokud proces trvá. Je pravda, že předpis zákona je jinými novinami a časopisy téměř denně cynicky porušován a že redaktoři bezohledně píší tak, jak psátí jim zákon zakazuje. Je pravda, že často to vypadá, jako by obžalované zakazující noviny, nikoliv soud. Je pravda dále, že noviny často o průběhu přeřízení referují falešně a neobjektivně. Přes to vše my sami raději se chceme držet zákona. Budeme-li k procesu mít nějaké poznámky, řekneme je do rozsudku.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Ladislav Stehlík:

JAHODY

Z úst jíte voní tichým
červným mým
ta krátká sladkost vaší časné
slávy.
Jda rosnou travou, úžas
nestlumím,
jenž dávnou něhu zvlí kol
mé hlavy.

Radosti drobné na metlici dnů
navlákám plaše pod oblohou
básní.

Paseko slunná! Dej, ať
zablédnu
dívkou, jež rdíc se, nad srpem
se zasní.

Poledne cvrčká v modru nad
listem
z pryskyřic tají v dechu
zlatistém —
zástěrka dětská musí zraku
stačit,

by ruka mrákoť, stroucí
v dálku stín,
převrhla do snu džbánek
Karkulčin
a vlka hnala k studánce se
mračit.

Ze sbírky »Kvetoucí trnka« která
vyjde v září v novém vydání.

Umělců a nemilujících nebudá s propastí vylázení.

MISTR JAN HUS.

ANGLIČAN O DIVADLE V ČSR.

London (IP). Britský rozhlasový týdeník »The Listener« otiskuje přednášku, již nedávno proslavil v londýnském rozhlasu Ernest Watkins, a jež pojednává o českém divadle. Právě se v ní: »Češi mají k divadlu značně rozdílný poměr než Britové. Pro nás je divadlo v první řadě místo zábavy. Češi mají sklon myslit na ně spíše jako na místo výchovného a kulturního rozvoje. Tento rozdíl spočívá v tom, že my jsme byli svobodní po staletí, kdežto Češi teprve od roku 1918 — a i toto krátké období bylo přerušeno válkou. V XIX. století byli Češi ovládnuti Rakusy, ne sice příliš drsně, ale s troškou pohrdání. A oni jsou hrdy národ. Vytvořili svou vlastní kulturu prostřednictvím svého vlastního jazyka — a kde je možno lépe užít jazyka než v divadle? A tak Češi vždy myslili na divadlo jako na jedno z nejvhodnějších míst, kde mohli vyhrát svůj boj o národní nezávislost.

Shleďal jsem, že ruský vliv na české divadlo je velmi silný. Není to tolik vlivem propagandy; Češi nemají rádi na jevišti přímou propagandu. Zdálo se mi spíše, že má na ně vliv pocit jednoty s Rusy, jakožto bratrským

slovanským národem. Myslím, že se to projevuje takto: ruský vliv se jeví spíše v metodách divadelní režie, než ve volbě předmetu. Češi stále ještě dávají přednost dobré hře od Čechova, dobře provedené, před špatnou hrou sovětského autora. Vezměme si hru, kterou jsem viděl na zkoušce, když jsem byl v Praze. Byla založena na staré španělské hře »Třírohý klobouk«. Režisér, jeden z nejlepších mladých českých režisérů, má svůj vlastní vyhraněný styl; z části je ruský. Nevídi herce jako individuum. Soustřeďuje se na efekt scény jakožto celku. Je však současně filmovým režisérem a jeho styl je z velké části založen na užívání filmové techniky na jevišti; na př. užívá reflektorů na jednom konci jeviště, aby tak dosáhl dojmu téměř filmové zaostřeného záběru. Po válce ho žádalo neméně než sedm divadel, aby se stal ředitelem, což je jistě poklona

A adaptace hry sama: tam, kde byla hra změněna od původního španělského originálu, byly vloženy myšlenky — hlavně o občanské válce ve Španělsku — z nichž žádná v originálu nebyla. To nás přivádí zpět k otázce myšlenek na scéně. Zdá se mi, že na myšlenkách spočívá celé české

divadlo. Pomysleme na Karla Čapka, u nás nejlépe známého českého dramatika, a jeho hry »R. U. R.« a »Ze života hmyzu«. Zde každá hra je v první řadě založena na abstraktní myšlence. My píšeme obyčejně hry jež jsou založeny na konfliktu mezi dvěma nebo více jednotlivci. Nechtěl jsem říci, že v našich nejlepších hrách není abstraktních idejí, mým tím spíše, že my se díváme na ideje s jednoho hlediska, to je, jak účinkují na skupinu jednotlivců, Češi — a ovšem také Rusové — mají sklon položit ideu právě doprostřed scény a nechat charaktery pohybovat se kolem ní. Právě tak, jak to dělá Bernard Shaw. Proto je v Praze tak oblíben.

Divadlo bylo ovšem za války většinou zavřeno. A autoři i herci se přirozeně aktivně zúčastnili hnutí odporu. Někteří byli zastípeni. Mnoho jich bylo v koncentračních táborech. Avšak jistý počet mladých spisovatelů opustil zemi, aby bojoval a přežil, a má nyní co říci. A prostý občan nejen že se dosud dívá na divadlo jako na součást svého každodenního života. Je si velmi dobře vědom toho, že jeho divadlo pomáhá Čechům a Slovákům, aby se stali slovanským národem nejvyšší kulturní úrovně mezi všemi Slovany. Každý, s kým jsem mluvil, to tou či onou formou řekl. Stejně jako my, jsou na sebe hrdí a já jim v tom rozhodně nemíním odporovat.

SEZNÁMENÍ S KARLEM ČAPKEM

Druhý den se seznámila s Karlem Čapkem. Literární svět znal už tenkrát toto jméno jako jedno z nejslibnějších v mladém státě. Vydal nedávno novou knihu povídek, která otfášla citlivosti nejchytřejších a seismografy literárních strážců začaly oznamovat blízkost osobnosti. Reagovala prudce na jeho jméno a čtla dosud každé slovo, které napsal, v hladové touze přiblížit se každému silnému a novému myšlení. Zнала jeho podivnou tvář, plnou ohromných očí a dětských úst z fotografií, které prošly novinami a časopisy, slyšela o něm vyprávět otce, jenž s ním pracoval v redakci, ale ani v nejdůležitějším snu jí nenapadlo, že před ní na jedinou smekne kloubek po představení v malém divadle. Dlážděný čtverec dvorku páchl dechem divadelních skладиšť i pivem z protějšného výčepu, vrátý bruceň jako obyčejně, že se s tím dnes páni herci nějak táhnou, a ošklibý špicl kropil nejméně po stě svůj milovaný roh u vchodu. Všercko přímo čpělo všedností ve chvíli, kdy se naplnil osud dvou lidí.

Vypadal ještě chlapečtější než na všech karikaturách a jeho oči byly tak zářivé a plné, že se do nich nemohla podívat bez úžasu. »Dob-

rý večer,« řekl dost hlasitě, jako by jí znal odjakživa. »Nebudete se snad zlobit, že jeden neslušný člověk — já jsem Čapek, slečno, víte, ten, co napsal nějaké povídky. Byl jsem v divadle a počkal jsem si na vás. Drzost, že?«

První věc, která je spojila, byla dlouhá pauza, pro něho klidná a zertovná, snad i krásná, ale pro ni nekonečná a nesnesitelná. Věděla přece, že jí viděl hrát a že neřeká, jak se mu to líbilo. A neřekl. Musela začít sama, tónem, který se snažil být hodně ironický, ale nebyl, k jejímu úžasu zazněl tak falešně, jako když dítě hraje velkého intrikána.

»Co to, že jste se přišel podívat vy na nás tady na předměstí?« Až se styděla za ten nepodařený tón, když jej rozbírala odbornicky.

»Chtěl jsem vás poznat,« zahrul temným hlasem, jehož hloubka se rozhodně nehodila k dětskému údivu v obličej.

»Mne?«

»Ano. Dceru muže, kterého mám rád a pak, slečno, která je autorem oně tragické povídky v nedělní příloze.«

Cítila, že pod ní měkne dláždění jako by byl chodník z bláta, šlo se jí vlastně od první chvíle velmi nejistě. Jeho hlas byl málo schopný spodního tónu, protože byl tak nějak celý spodní, ale jí se nutně zdálo, že to nemyslí vážně.

»Proč,« zeptala se chabě, utrápena jeho systémem dlouhých a častých odmlk.

»Zajímalo mě vidět dívky e neposkvrněný exemplář literární přírody. Poslyšte, slečno (bylo zřejmé, jak toto slovo nemá rád), je v tom mnoho nesmyslů a mnoho talentu.«

Země pod nohama změkla docela a kus se jí někam ztratil, právě onen kus, na který žalapa; měla zahanbuující a blažený pocit, že se vznášel ve vzduchu. Co si se v ní bouřilo a což povykovalo vítěznou radostí. Neprosila ho přece o to, aby jí říkal, co si myslel o její povídce, ale přišel, byl tu a vyslovil slovo talent. Půlka její bytosti padla pokorně na kolena před možností velkého uměleckého poslání, vzdalovala se budoucího divadla, která zůstávala daleko za jejich zády. Nadány Karel Čapek šel vedle ní, jako by jí vedl do onoho druhého světa, po němž toužila jaksi čistěji vroucněji, než po divadle, ale ne ještě tak naprosto a divoce.

»Chtěl jsem vás slyšet hrát,« zacházet se slovem, poslyšte, na scéně už jste jaksi dál, ale v té povídce jste se k němu zachovala místy docela nemilosrdně.«

»Ke komu,« zeptala se stále ještě nad zemí.

»Ke slovu.« Silné rty, které jakoby patřily ústům černošského dítěte, přehodily cigaretovou špičku do druhého koutku. »A pak

botanika — viděla jste někdy čilinník?«

»Ovšem,« řekla hned trochu útočně, protože teď se jeho nemotorný hlas opravdu odněkud a nějak usmíval. »Měla vlasy zlaté jako květ čilinníku,« hučel docela drze. »Proboha, drahá slečno, víte, jak zlatý je čilinník? To je přece barva drzá jako pomeranč nebo dotěrná jako pampeliška, komická jako čestvé vyhlášené house — inu, nedovedu si představit takovou blondýnu.«

Zasmála se překvapeně, pravda. »Mně se to líbilo,« řekla bezradně.

»Ono vám to asi krásně znělo,« usoudil znalecky. »Zdá se, že se vám od psaní bude plést divadlo.«

Zastavila se na napjatý okamžik. »Myslete, že to nejsou jen pokusy, že budu opravdu psát?«

»Jistě,« kývl zpod pomačkané krempy divného klobouku. »Budete-li musit.« Pak se na chvíli odmlčel a cupal dál se svou povídkou a na muže dost drobnou chůzí. Všimla si, že se nikdy nepodívá při řeči na toho, jemuž adresuje otázky, že jde, a rovně, před sebe hučí slova, platicí tomu vedle něho. »Máte hlas, který mě přivedl až sem, ačkoli jsem ještě nikdy nečekal na herečku u zadního vchodu. Takový báječný, křehký a nestydatý mladý hlas. Jako pěnkava, jako malý kluk — ne — docela jako něžná a sladká dívka.«

Francouzské literární ceny. Město Paříž založilo literární cenu 100.000 franků, kterou postupně dostane romanopisec, básník, filozof, dějepisec a kritik. První bude udělena koncem roku 1946. — Předseďa newyorské »Alliance française« věnuje pařížské »Alliance française« 10.000 franků, aby jí mohla odměnit nejlepší řadu článků nebo nejlepší knihu, které byly napsány v době od června 1945 do června 1946 a jednají o francouzsko-americkém přátelství. — Cena deníku »Le Clus« 7.000 franků byla udělena Robertu Scipionovi za sbírku napodobenin Jeana Cocteaua, Mauriac, Montherlanta, Sartra, Céline a Giraudoux s názvem »Prête mi la lune« (Půjč mi své pero).

Italské literární ceny. Je jich několik: premio del Corriere Lombardo, nedávno udělená, San Remo, Campione, Viareggio a

nově Premio vendemmia (vinobran). První cenu, premio del Corriere Lombardo, kterou udělila milánská porota se Sergiem Solimem v čele, dostal Alberto Moravia ve výši jednoho sta tisíc lir. Táž porota udělila dvě další ceny po 50.000 lirách, a to cenu římského časopisu »Costume«, kterou dostala spisovatelka Gianna Manzini, a cenu nakladatelství Mondadori, kterou obdržel Carlo Levi za knihu »Cristo si è fermato in Eboli« (Křesťus se zastavil v Eboli, ohlas konfihování autora v Lucanii a líčení německé okupace ve Florencii). Udělení těchto cen nebylo bez průtahů. Přátelé spisovatele Beniamino Joppola hodlali prosadit udělení ceny Joppolovi. Joppolo, který byl přítomen, dostal se s porotou do háčky a obviňoval ji z reakcionářství. — K starým cenám přibyla cena »Vino« (premio vendemmia) ve

výši jednoho milionu lir, proto také premio di un milione. Porota má v čele básníka Trilussa. V Římě, ve Florencii a v Miláně spolupracují tři výbory, sestavené ze tří literátů, tří žurnalistů, tří řemeslníků a dvou umělců. Hlavní sídlo je Řím. Via San Ignazio, Trattoria del Buco. Cena bude udělena při vinobraní na vinici Castelli Romani za dílo, vyšlé po 25. dubnu 1946, nebo dílo rukopisné, předložené schůzi některého výboru, který se schází vždy první středu v měsíci. — V srpnu se budou konat volby tří literárních soudců, kteří spolu s předsedy výborů tvoří porotu. Kromě peněz dostane odměněný sud vína. k. l.

KNIHY REDAKCI DOŠLÉ

Marie Pavlů: **Hovory.** Vydala Bratrská škola. Stran 40. Kčs 28.—

Zas jen kývla, že bere na vědomí, neboť nebylo co podotýkat. Šil stále vedle sebe, aniž by on o to požádal a ona dovolila; vhnuli se formalitám, neboť země, po které kráčeli, byla přece uměleckou půdou.

Čapek nebyl a lidí, na něž je možno dívat se po očku, nýbrž jen plnýma očima; musejí se vlastně na okamžik zastavit, aby se jí do nich vešel. Bylo ho tolik v štihlém těle a podložitě jemné tváři. Výšku jedinečného čela ukrájoval starý pomáčkany klobouk a plet třicetiletých tváří byla jinou barvou; rumělec přímo směnšné libezný na tváři myslitele. Silné, pevné rty, jakoby neustále bez pohybu sáaly slova druhého i vzduchu a světlo hřehého světa. Ale jaké má oči, ten divný člověk, je to vlastně piná tvář očí, tmavých a velikých, chytrých a zářivých nekonečnou radostí a navitou a nekonečnou chytrostí a smutkem. Ale jakmile jími projde pohyb, je to hravá dětiskost, svítivost a ironie.

— Je to taková nějaká role, vysvětlila trochu na omluvu a trochu proto, že to byla pravda. — »Nedá se v ní mnoho ukázat.«

»Mnoho ne, ale mně stačí váš hlas,« při tom se dívá úkosem na její ústa. »Nemám rád silné a čisté hlasy, ve kterých je tolik krásy a lahody, že už se tam nevede obyčejný člověk. Váš hlas je schoulený do sebe jako čerstvé vyhláhlý motýl, jako zelený mladý list, je zatím nejistý a jeho odva-

ha je jen předstíraná. Já ho totiž potřebuji, ten váš potouchlý hlas. Víte, píšu komedii, takovou lyrickou, bude se to jmenovat »Loupežník« a je to ve verších. Chtěl bych je slyšet, ty svoje rytmovačky, ne recitovat, chraň Bůh, ale tak tikat, cvrkat a zpívat vašma aktiváncím — ne, počkejte — sýkoritím hláskem. Je tam totiž dívka jako vy, která ale ce nepíše a nehráje divadlo, ale je stejně vyjevena mladím a stejně neví kudy kam. Tak jsem to dal do veršů.«

»Proč, to,« zeptala se vážně, protože se jí to nezdálo dost moderní.

»Mladí obyčejně myslí v básni, i když žije bůhvíjakou ohavnou prózou; vždycky plývají čty a slovy a vždycky to má nějaký rytmus.«

»To je vlastně pravda.« Souhlasila víc za svých sedmáct let, než za svůj umělecký názor. Opatrně, myslí si, tomuhle pánovi už je chudákoví alespoň třicet, to my, sotva sedmáctiletí, máme o lecčems modernější mínění.

Jdou ulicí, prořídilou nocí, jako by měli tuto schůzku už dávno smlouvenou osudem a oba podléhají údivu nad krásou samozřejmosti. Proč na ni vlastně čekal a jak to, že s ním jde? Cítí, že se jí chvěje každý nerv nepoznaným vzrušením a strachem; rozebírá znalecky druh svého rozčilení; je to týž jedinečný pocit, jako když začala převrat, ale dnes je to snad ještě silnější.

On postojí a láme cigaretu pomalým a vyrovnaným pohybem chlapeckých rukou, krásných a mladších rukou, než je sám. I oči jsou mladší, ovšem cože, vám že už je třicet let? Jsou přece mnohem mladší než ona, zůstaly stát někde v dětství zázraků, hedvábného poznávání a prvních hraček, a ne a ne se smířit s tím, že svět zatím zhranatěl a zesurovel.

»Ta role se jmenuje Mimi,« řekl zářivě. »Možná, kdybyste jí půjčila na chvíli svůj hlas, že na sobě ještě mnohé dobáší a dopoví. Tak tedy za ni oroduju, co myslíte, dala byste jí hodinu svého mladého času?«

Dívala se před sebe jako on, její pohledy, jako dvě rovnoběžky, se nemohly setkat; bylo to vlastně hodně pohodlné pro tuto chvíli. »Kde,« zeptala se prostě místo souhlasu.

Jako by v něm cosi projevilo prudkou radost, ale nebyl to ani zímek na nehybných ramenou, ani oči, do nichž neviděla, ani hluboký, krční hlas, neschopný okázalých změn. »Přišel bych k vám, — já totiž nemohu pozvat vás.« »Ano. Zítra v pět,« určila přesně a bylo jí náhle, jakoby literatura, kterou odstrčila na druhé místo, sama přišla až na její práh. Bylo jí jaksi osudové a posvátné a dívala se na pomáčkany klobouk Čapkův jako na svatozář posla božního. »Přijďte ještě,« dodala měkce, »statinek bude mít radost.«

Z knihy O. Scheinpflugové »Český román«.

Mich. Soločev: **Bozraňné země.** Z ruského originálu »Podnjataj celina«. Přeložil Boh. Mathesius. Typografická úprava St. Kohout. Nakl.: Sfinx. Boh. Janda. Stran 351. Kčs 120.— brož.

Orlej, literární a umělecký almanach Pourvy edice. Literární část: Frant. Springer. Obráz. kovou část, grafickou úpravu: O. Monhart. Vyšlo v Pourově edici. Stran 108. Kčs 138.—

Dr. Josef Müldner: **Náš stát ve vývoji světových dějin.** (Státotvorné vlivy přírodní. Nezbytná úprava státních hranic.) Sbirka Za vzděláním, knížky pro každého. Řídí univ. prof. Dr. Karel Krejčí. Vydal Jos. R. Vilimek. Obálka Richard Lander. Stran 97. Kčs 40.—

Zdeněk Bár: **Ztracený domov.** Prózy z černého krále. Ilustroval akad. malíř Jan Ob. Šil. Nakl. ISKRA. Ad. Tománek. Opava. Stran 161. Kčs 60.—

Ladislav Třeněcký: **Černé mámezi.** Román z Ostravska. Ilustroval akad. malíř Josef Srámek. Za redakce Dr. Vojtěcha Matínka vydalo nakl. ISKRA. Ad. Tománek. Opava. Stran 203. Kčs 75.—

Amedeo Molnár: **Probuzení lev.** O životě Petra Valda. Vydal Kalich. Praha. Stran 48. Kčs 20.—

Jaroslav Kadlec: **Byzantské křesťanství u slovanských národů.** Vydal Bohuslav Rupp v Praze. Stran 178. Kčs 70.— brož.

Česká mysl, časopis filosofický. Vede redakční kruh Jan Bělehrádek, A. Dratková, Frant. Faifr. Josef Navrátil atd. Nakl. Filosofická jednota. Stran 155.

Theodor Pistorius: **Lidéva a umělecká výroba.** Obálka Josefa Kalouska. Knižnice ministerstva průmyslu. Řídí Theodor Pistorius. Nakl. Čin. Stran 67. Kčs 30.— brož.

Prof. Václav Müller: **Bukovčův správné češtiny.** Vydalo Podbrdské nakladat. A. Pelz. Píbram. Obálka V. Rosol. Stran 93. Kčs 39.— brož.

František Kovárna: **Listy mrtvému kritiči.** Edice Atom. Obálka a graf. úprava Frant. Muzika. Vydal V. Petr. Praha. Stran 147. Kčs 52.— brož.

Vilém Závada: **Povstání mrtvých.** Poesie. Vydal Melantrich. Obálka a úprava F. Muzika. Stran 60. Kčs 45.— brož.

Vrácení majetku

PERSEKVOVANÝM

Dekret o neplatnosti majetkoprávních jednání a o národní správě z 19. V. 1946. — Ústavní dekret o obnovení právního pořádku z 3. VII. 1944. — Zákon o neplatnosti majetkoprávních jednání z doby neshody a o nárocích z této neplatnosti z 10. V. 1945. — Národní JUDr. Zdeněk Nešpor, 399 stran, Kčs 85.—

Napostředněc přívručka pro všechny ty, kdož byli postiheni během okupace nacistickým hospodářským útlakem a dnes žádají vrácení majetku; praktické pomůcky pro soudce a národní úřady, kteří navrácení provádějí.

U knihkupců - ORBIS, Praha XII, Stálmova č. 46

Objednává se i 2 s výř. Vrácení majetku persekvovaným (Zd. Nešpor) Kčs 95.—

Adresa:

Filmový festival v Československu s mezinárodní účastí

Mariánské Lázně Karlovy Vary

1. — 15. SRPNA 1946

Na programu: 3 filmy celovečerní domácí výroby, po jednom filmu ruském, francouzském, anglickém, americkým, švédským a švýcarským. Krátké filmy domácí a cizí. Sjezdy, přednášky a diskuse českých, slovenských a zahraničních filmových pracovníků a novinářů.

Informace a přihlášky:

Ústřední kancelář, Praha II, Stěpánská ulice, palác Lucerna.